

Mentor

sljiaški list

publ iano

Štev. 1-2 | Letn. xxii | 1934-35

Vsebina 1.—2. številke.

	Stran
Msgr. Dr. Tihamér Tóth (z avtorjevim dov. prevedel F. K.) / Čista mladost	5
J. D. / Kako je Janko Mlakar obhajal svoj šestdeseti rojstni dan	14
Janko Mlakar / Povest o izgubljeni Marti	17
K. M. Aleš / V drevoredu	23
Ivan Čampa / Pesem	23
Sfinks / Tisti ognji	23
S. Kranjec / Človek v Pustinji in puščavi	24
Francé Jesenovec / Fran Erjavec	29
Sfinks / Glej vse	32
Julij Kaden-Bandrowski / Bela medvedica	33
Alojzij Zajc / S krošnjo na hrbtu po Notranjskem	37
Mojmir Gorjanski / Jesenske impresije	42
Obzornik /	
Nove knjige	43
Naši zapiski	46
Zanke in uganke	48

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. - Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. - Rokopisi se ne vračajo. - Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. - Na upravo se nastavljajo vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. - Izdaja ga konzorcij (odg. prof. Janko Mlakar, Ljubljana, Ilirska ulica 25.) — Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale. (P. Veit, Vir.) - Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Štev. ček računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Katoliških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 20 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

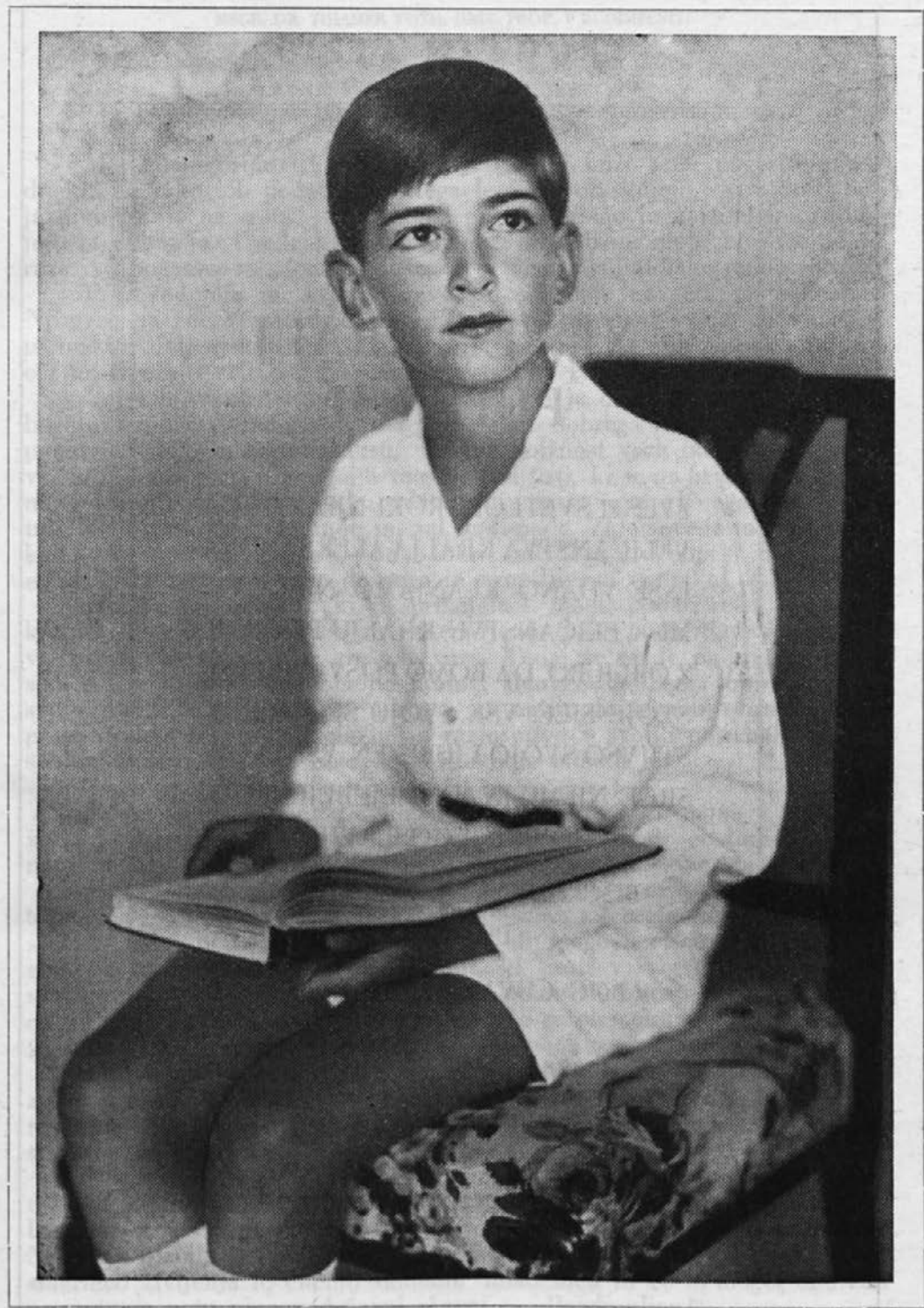

NJ. VEL. KRALJ ALEKSANDER I.

SLAVA, VEČNA SLAVA VELIKEMU KRALJU-
HEROJU, KI NAS JE VSE ŽIVLJENJE LJUBIL IN
V SVOJI VELIKI LJUBEZNI Z VELIKIMI ŽRTVAMI
ZDRUŽIL IN UJEDINIL V NAŠI NARODNI DR-
ŽAVI JUGOSLAVIJI, ZA KATERE PROCVIT IN
SREČO SE JE 9. OKTOBRA 1934 TUDI MUČE-
NIŠKO ŽRTVOVAL IN V ZADNJEM TRENOTKU
MISLIL NANJO, KO JE DAHNIL ZADNJO VE-
LIKO ŽELJO, ZADNJE KRALJEVSKO NAROČILO,
SVETO OPOROKO SVOJE VELIKE LJUBEZNI,
KI NAM MORA BITI SVETA:

ČUVAJTE JUGOSLAVIJO!

A faint, large portrait of King Peter II of Yugoslavia serves as the background for the page. The portrait shows the king from the chest up, wearing a military-style uniform with a high collar and epaulettes. The text is overlaid on this portrait.

NJ. VEL. KRALJ PETER II.

ZVESTI SVETI OPOROKI NJEGOVEGA
VELIČANSTVA KRALJA ALEKSANDRA
I. SE VDANO KLANJAMO NJEGOVE-
MU VELIČANSTVU KRALJU PETRU II.
Z OBLJUBO, DA BOMO POSVETILI VSE
SVOJE SILE, VSE SVOJE SPOSOBNO-
STI, VSO SVOJO LJUBEZEN, VSE SVOJE
SRCE NJEMU IN NAŠI LJUBLJENI DO-
MOVINI JUGOSLAVIJI!

BOG ČUVAJ NJ. VEL. KRALJA
PETRA II.!

BOG ČUVAJ JUGOSLAVIJO!

ČISTA MLADOST

Z avtorjevim dovoljenjem prevedel F. K.

PISATELJEV PREDGOVOR

Moj mladi prijatelj! — Pri moji pisalni mizi sedé pogosto mladi dijaki. Ze takoj ob početku šolskega leta me obiskujejo. Novodošli bojazljivo trkajo na vrata, stari znanci pa brezbrizno in z veseljem prihajajo in odhajajo. Usedejo se k moji mizi in v tišini moje mirne sobe se razkriva bogastvo mladeniške duše, ki jo sicer mladina tako rada prikriva.

Pripovedujejo mi svoje težave, ki so same na sebi malenkostne. Njim se pa zde včasih neznosne. Tedaj mi zaupajo svoje od viharjev in težkih življenjskih vprašanj razburkane duše in njih globoko odprte oči mi izražajo veliko željo: Kaj naj storim? Povej mi, svetuj mi!

V takih svetih trenutkih spoznavam, da je duša vsakega mladeniča bogato najdišče diamantov, da je pomlad dobrega in da skriva v sebi polno razvijajočih se zmožnosti. Častna dolžnost vseh odraslih je, da z vsemi močmi pospešujejo njih razvoj. Vsi tisti, ki se ne brigajo za vzgojo mladine, niti ne slutijo, kako mlada duša — v času njenega razvoja — trpi, ko dvomi, se bori, moti in, žal, tudi pada. Zato seveda tudi ne vedo, kako zelo potrebno je, da pride čolnič mladega življenja v dnevih pomladanskih neviht v roke dobrega in zanesljivega vodnika!

Hotel sem mladini, ki je prihajala k meni, podati roko v pomoč, krepiti jo v težavnem boju, vznemirjene duše pomiriti, svetovati ji v dvomih, osvoboditi jo grešnih vezi. Tedaj se mi je pa zdelo, da ne sedi pri meni samo eden mojih fantov, temveč da tisoči upirajo vame svoje mlade oči, kakor bi nikogar ne našli, da se nanj obrnejo in ga prosijo odgovora, sveta, tolažbe in razjasnitve v svojih potrebah. Samim sebi prepuščeni morajo bojevati težke boje mladih let.

Tako je nastala ta knjiga.

Vem, da je tiskana beseda mrtva, in nima tiste moči, kot jo ima živa, govorjena. Vendar upam, da ne bo brez koristi, če tudi za druge napišem one misli, katere sem navadno obravnaval s svojimi dijaki.

Čuješ, ljubi moj! Ne vem, kako ti je ime; ne poznam te. Tudi tega ne vem, katero šolo obiskuješ, klasično ali realno gimnazijo, meščansko šolo, učiteljsko, trgovsko šolo ali mogoče celo vseučilišče. Le eno vem: da si dijak, slovenski fant, ki nosiš v svoji duši bodočnost svojega naroda in imaš v tej svoji duši polno skrivnosti, katere moramo odkriti. To je naša najsvetejša dolžnost. Ni ga plemenitejšega dela, kakor žejnim dušam dati pijače iz studenca Večne Resnice.

Ustanavljati kraljestva na zemlji, je veliko delo pred ljudmi; cerkve zidati, je zaslužno delo v božjih očeh, toda večje zasluge ni, kot obvarovati pogina že eno samo mladeniško dušo, to nado, upanje domovine, ta živi „tempel božji.“

Vsako besedo te knjige mi je narekovala velika ljubezen do tvoje duše in prepričanje, da je voditi mlade duše do vzvišenih idealov naloga, ki ima večno vrednost. Bavi se torej resno z vsebino te knjige! Največje plačilo za moje delo bo, če bom s temi besedami mogel zarisati smernico življenja le enemu samemu mladeniču in če bi mogel obdržati na pravem potu njegov duševni razvoj. — Pozdravljen!

OB PLANINSKEM JEZERU

V svojih dijaških letih sem se večkrat napotil do čudovito lepega gorskega jezera. Sončni žarki so lepo odsevali na njegovi kristalno čisti površini. V čisti vodi se je jasno videlo, kako veselo se igrajo mali prebivalci na dnu jezera. Spretno ribice so plavale sem ter tja; prekipevale so od veselja nad sončnimi žarki, ki so jih božali v vodi. Na obali so cvetele lepe potočnice in obvodne lilije so jih varovale s svojimi priostrenimi listi. Nad bistro vodo so se dostojanstveno gibale častitljive vrbe in se zadovoljno ozirale proti brezoblačnemu nebu, ki se je ogledovalo v svetli jezerski gladini. Sveži veter se je poigral z vejicami in močvirsko ločje je odzdravljalo njegovemu pihljanju. — To jezero se mi je zdelo kakor otroška duša, polna življenja in brezskrbne blaženosti, čista kakor nedolžno otroško oko . . .

Cez nekaj let sem spet obiskal ravno tisto jezero. O, kako se je spremenilo! Grdo umazano močvirje, polno žabje zalege. Njegova voda je kalna in zamazana. In radi gostega mahovja ni mogoče spoznati, kaj se skriva v jezerskih globinah. Toda okuženi zrak, ki ga razširja, priča dovolj, da je v njem polno gnilobe. Iz blatne globine se čuje zaspano kvakanje debeloglavih žab. In če gre potnik mimo, skočijo te zoprne živali strahoma v umazano vodo.

Kje so zdaj prekrasne obvodne lilije, ki so tako bohotno rastle ob jezeru? Kje so vrbe, ki so se ponižno sklanjale nad vodno gladino? Kje je nebo, čigar slika je odsevala raz jezersko površje?

Vsega tega ni več. Brezkoristno trsje zarašča obrežje; malovredno ločje se uklanja pred najmanjšim vetričem. Povsod samo gniloba, trohnoba, ostudnost.

Tesno mi je bilo pri srcu. To naj bi bilo tisto lepo, kristalno jezero, katero sem gledal v svojih mladostnih letih?! . . .

*

Duša vsakega posameznega mladeniča je prelepo kristalno planinsko jezero.

Toda duša nekaterega mladeniča postane čez leta podobna smrdečemu močvirju.

*

Ljubi moj! Iz srca želim, da ostane tvoja duša lepa in čista kakor brušen kristal. Zato sem ti napisal to knjigo.

PRVO POGLAVJE

STVARNIKOVI NAČRTI

„In Bog je ustvaril človeka po svoji podobi; po podobi božji ga je ustvaril; moža in ženo ju je ustvaril. In Bog ju je blagoslovil in je rekel: naraščajta in množita se in polnita zemljo in podvrzita si jo.

(1 Moz. 1, 27—28).

Že tisočletja se suče zemlja po svoji navadni poti okoli sonca. V njeni notranjosti še tli goreča lava. Z neizmerno močjo še sili skozi strjeno, trdo skorjo; zemsko ohlajevanje polagoma napreduje.

Na prostrani zemeljski obli so že zeleneli pragozdovi; vsaka pomlad je podvojila svojo lepoto.

Veselo ptičje petje je odmevalo v lahkem vetriču. Povsod samo življenje, sama moč, energija . . .

Manjkalo je še samo nečesa, ali boljše nekoga.

Ni bilo nikogar, kateremu bi slavček prepeval, nikogar, ki bi ga cvetoče rožice razveseljevale, nikogar, kateremu bi sadno drevje donšalo svoj sad. Ni še bilo razumnega, pametnega bitja, ki bi umelo ceniti vse to morje lepote, ki ne bi bilo samo del velikanskega ustroja lepe narave. Manjkalo je bitja, ki bi uživalo lepo ptičje petje, žuborenje potokov, dehteče cvetice, šumenje vetra, brenčanje čebelic, ki bi gledalo mogočne vrhove s snegom pokritih gorá. Manjkalo je bitja, ki bi svojo, od prirodne lepote napolnjeno dušo dvigalo v največji hvalečnosti k svojemu Stvarniku, da mu izkaže dolžno čast in hvalo.

PRVA ČLOVEKA

Tedaj je Bog ustvaril prvo človeško dvojico, moža in ženo. Mož in žena: dva spola, vsak zase popolno bitje, a vendar drug drugega izpopolnjujeta. Stvarnik je v vsakem spolu posebej ustvaril idejo človeka; vendar mož in žena skupaj naredita šele popolnega človeka.

Značilno svojstvo moža je ustvarjajoče delovanje. Srčnost, odločnost in ljubezen do dela ga spremljajo. Njegova volja je odločnost, njegov značaj neustrašenost. Za kar se odloči, to drži. Veselje njegovo je, kadar more kljubovati vsem težkočam življenjskih viharjev.

Žena bi težavni boj za obstanek le težko prenesla. Za njeno življenje je najbolj primerno delo v prijaznem družinskem krogu. Z neizčrpno ljubeznijo in brezmejno požrtvovalnostjo živi za svoje otroke in za svoj dom. In ko se mož vrača utrujen z dela, mu skuša razvedriti resno, od skrbi nagubano lice. Ne more se meriti z moževo močjo, pač pa ga nadkriljuje v potrpežljivosti in vztrajnosti.

Najlepše ideale za človeštvo je Bog uresničil ravno s tem, da je ustvaril dva spola. Vse sloni na različnosti obeh spolov: neizrekljiva lepota družinskega življenja, ljubezen med zakonskimi in ljubezen do otrok, dà, tudi ljubezen do domače grude in ljubezen do domovine. Ne bilo bi sveta brez žene in moža.

Vzporedno z ognjevitostjo moža mora stopati nežnost in ljubeznivost žene. Oba sta navezana drug na drugega. Zato je Stvarnik združil prvo ženo s prvim možem in že takoj v jutru človeškega življenja ustvaril prvo družino.

Bog pa je imel še večje in svetejše namene, ko je ustvaril oba spola. Z obema spoloma je ljudem dal obenem tudi stvariteljsko zmogljivost. Hotel je, da sami prevzamejo del njegove stvariteljske moči, zato da z novim življenjem izravnavajo prazne vrste, ki jih smrt napravi s svojim delovanjem. To je bil zares neizmerno vzvišen in skrivnosten načrt Stvarnika, ko je ustanovil zakonski stan. Ker je tako božja volja, bomo gledali izraz stvariteljske božje moči v vsakem mladeniču in dekletu, ki sta dorasla — polna moči — v nedotaknjeni čistosti.

Pri verskem pouku ste se učili, da je Bog sam neposredno ustvaril naše prve starše, Adama in Evo. Toda prej ali slej prične vsak otrok misliti: Kdo pa je ustvaril vse ljudi? Bog jih ni neposredno ustvaril, kakor prvi človeški par. Kako so torej prišli na svet? Odkod sem pa jaz prišel na zemljo? Sploh pa, odkod so otroci?

Zares je to vprašanje zelo važno. Zato skuša vsak mladenič prej ali slej najti odgovor na to vprašanje. Bolje, da ti jaz to povem, kakor da bi o tem poizvedoval drugod.

Torej pazljivo poslušaj, dragi prijatelj! Gotovo že veš, da učenjaki delijo vse stvarstvo v dva velika oddelka: na organska in anorganska telesa. Teles, ki spadajo k prvim — rastline, živali, človek, — ni Bog samo ustvaril, temveč jim je dal tudi del svoje stvariteljske moči, tako da morejo ta bitja s svojo rodilno zmogljivostjo dati življenje novim, sebi podobnim bitjem. Iz rastline zrastejo nove rastline, živali imajo svoje mladiče, človeku pa se rodijo otroci.

Anorganskim telesom (sonce, zvezde, kamenje, gore, morje itd.) pa Bog ni dal stvariteljske moči. Zakaj ne? Zato, ker ta telesa ne poginejo kakor živa bitja, in zaradi tega ni potrebno, da bi dajala življenje novim telesom. Toda pri organskih telesih je to potrebno. Riba in ptica, drevo in rastlina, žival in človek, vsi se postarajo in izginejo. Od leta do leta na tisoče, na milijone. Če bi vedno tako bilo in bi njih mesta ne zavzela nova telesa, tedaj bi prenehalo življenje na svetu. Da, Bog bi lahko tako uredil, da bi on sam neposredno ustvarjal nova bitja. Toda njegova skrivnostna, sveta volja je napravila še mnogo več! Vsakemu živemu bitju je Bog dal zmogljivost, da lahko samo dá življenje novemu bitju! In to na tako zelo skrivnosten način, da dosedaj niti najbolj učeni ljudje niso mogli vsega tega popolnoma doumeti.

Prijatelj moj dragi, si že videl pozimi popke, ki jih komaj opaziš na drevesu? Vsak popek posebej je dom novega popka, novega cvetja, novega semena in novega stebła. Popki samo čakajo toplega pomladanskega sonca, da začno cveteti. Cvetovi čakajo prihoda majniških žuželk ali svežega vetriča, da vetrič s svojim pihljanjem, ali pa čebela na svojih nožicah prenese cvetni prah, pelod moškega cveta, in ga položi na pestič ženskega cveta. V trenutku, ko se je cvetni prah dotaknil pestiča, postaneta obe rastlini — eno. Pestič začne zdaj dozorevati, rasti. Vedno večji postaja, vedno bolj se razvija, dokler se končno čez nekaj tednov ali mesecev ne pokaže pred nami kot zrel sad, in v sadu novo seme — kal nove rastline, novega življenja. Tako skrbi Stvarnik, da narava sama sebe neprenehoma obnavlja.

ODKOD ŽIVLJENJE?

Stvarnik je na ta način hotel tudi obnavljanje in vzdrževanje človeštva. Človeku je dal roditeljsko, stvarniško moč; tisto skrivnostno, res pravo božansko moč, s katero more ustvariti na svetu novo življenje, novega človeka. V moža je Bog vsadil stvarniško moč, seme življenja, v ženo pa kal človeka. V zedinjenju obeh nastane novo živo bitje, novi človek. Ta stvarniška, roditeljska moč, to seme življenja in te kalí, dremljejo prav skrito v otrocih. Kakor pozimi popki na drevesih! Pride pomlad življenja, deček se razvije v fanta, deklica v mladenko. Sonce močnejše zagreje in razgreje ljubezen mladeničevo do mladenke. Vzame jo za ženo, vzame ga za moža. Neločljivo se združi dvoje teles v eno. V tem telesnem združenju, spolni ljubezni enega do drugega, se prebude speče kalí človeka v ženi; človek je spočet.

Malo človeško bitje začinja živeti. Polagoma se veča, se razvija. Ko po devetih mesecih dozori, pade kot zrel sad z drevesa; človek se rodi, človek je rojen. In ta otrok, ta novi mali človek odnese v življenje dediščino svojih staršev: blagoslov ali prekletstvo, ki so mu ga starši prisluzili s svojim prejšnjim, čistim ali pregrešnim življenjem. Otrok sprejme svoje življenje po svojih starših, in ravno radi tega je ni večje ljubezni na svetu, kot je ljubezen staršev do njihovega otroka; meso je od njih mesa in kri od njih krvi.

MED MATERJO IN SINOM

Enajstletni Stanko je obiskoval prvo gimnazijo; imel je mnogo tovarišev. Skrbna mati je pa že dolgo želela, da bi sinčku sama razložila rojstvo človeka, preden bi zvedel to od pokvarjenih tovarišev. Porabila je lepo priložnost, ko jo je nekoč vprašal:

— Mama, kako majhen sem bil takrat, ko sem bil še čisto mali?

— Ko si bil še čisto mali? O, tedaj si bil res majhen, manjši kot glavica igle. Človek bi te komaj videl s povečalnim steklom!

— A, je pomislil Stanko — pa saj bi me lahko vsak pohodil in potepal!

— Seveda, je dejala mati, vsako živo bitje je v početku kakor malo zrno, ki ga je treba položiti v zemljo, kakor vsako seme, zato da je na varnem, ko se začne razvijati. Tako je skrbel ljubi Bog tudi zate, da te ni zadela kakšna nesreča, dokler si še bil tako majhen. V mojem lastnem telesu, tu pod mojim srcem ti je ljubi Bog pripravil toplo, mehko posteljico, in v tem varnem prostoru si rastel in se razvijal!

— Kako sem pa tam dihal in jedel?

— Vse to sem delala jaz mesto tebe. V tistem času sem vživala malo več hrane, da sem bila močnejša in da si tudi ti dobival s tem vedno več novih moči. Hrana se je v meni spremenila v kri, ki se je pretakala tudi v tvojem telescu in te tako hranila.

— Pa si ti vedela, mama, da sem jaz tam stanoval?

— Seveda sem vedela! Včasih si malo zatrepetal in tedaj sem se že potihoma s teboj pogovarjala in te pozdravljala. Večkrat sem želela, da bi se kar kmalu zbudil, da bi te lahko nesla na rokah... Gledaš me z odprtimi usti in očmi in se čudiš, kakor bi do zdaj še nikoli nič ne slišal o tem. Pa si že mnogo slišal, samo razumel nisi nikoli prav. —

Vsak dan molimo v zdravimariji: ... in blagoslovljen je sad tvojega telesa, Jezus. Vidiš, kakor je jabolko sad jablane, tako je vsak otrok sad svoje matere. Samo otrok je nekaj več vreden kot jabolko: zato ljubi Bog tudi mnogo bolj skrbi zanj, in zato je otrok tako dolgo skrit na toplem, zavarovanem prostoru pod materinim srcem.

— Mama, kako dolgo pa sem stanoval tam?

— Tudi to že prav za prav veš. Kdaj pa je Marijino oznanjenje? — 25. marca. In kdaj je božič? — 25. decembra. Med tema dvema praznikoma, koliko časa preteče? — 9 mesecev. — Veš tudi, kdaj je praznik Brezmadežnega Spočetja Marijinega? — 8. decembra. In Marijino rojstvo? — 8. septembra. In med tema dvema praznikoma preteče zopet 9 mesecev. Tako je pri vseh otrocih. Vse to si ti dozdaš že slišal, samo razumeti še nisi mogel, in jaz ti tudi nisem hotela teh stvari povedati prej, dokler nisi toliko zrastel in postal že tako velik fant, kakor si. Zdaj veš vse, ljubi moj Stanko, samo ne govori o tem nikoli z drugimi. Brez vzroka tudi odrasli ne smejo govoriti o teh stvareh. — Zakaj ne? Ker je to nekaj zelo svetega, in če na sveto in dragoceno stvar ne paziš, jo boš kaj kmalu umazal.

Še to ti zaupam: V tistih devetih mesecih, ko sem te nosila pod svojim srcem, sem zelo pogosto in mnogo molila, da bi bil vedno pobožen otrok. Vedno sem bila vesela in dobre volje, zato da bi bil vedno vesel in zadovoljen tudi ti. — In ko je prišel tvoj čas in si že bil dovolj močan, so se nekega dne odprla vrata temnice, kjer si bil zaprt; zagledal si luč svetá, rojen si bil! Oh, otrok moj, koliko sem tedaj trpela; za bolečine se pa nisem zmenila, saj sem trpela zate! Ko si prišel na svet, si jokal, kričal, otepaval s svojimi malimi rokami, in potlej so te dali v moje naročje, jaz sem te pa pritisnila na svoje srce. Od veselja sem jokala. No, in zdaj tudi veš, zakaj te tako zelo ljubim!

— Mama, mama, tudi jaz te ljubim bolj kot vsakega človeka na zemlji! — je hitel Stanko in se vrgel svoji materi okrog vratu v solzah ljubezni in hvaležnosti.

RESNI POMISLEKI

Samo malo premislimo in ne bomo se mogli dovolj načuditi prelepemu načrtu Stvarnikovemu. Kako nerazumljivo je to delo božje, da ni hotel ustvariti vseh ljudi že v odraslem stanju, kakor je Adama in Evo. Kako bi pa tudi svet bil popolnoma drugačen, kako tuj, mrzel in pust, če se ne bi vse tako zgodilo.

Niti pojma ne bi nihče imel o družini; kdo pa tvori družino, če ne oče, mati in otroci?! Tedaj tudi očeta in matere ne bi imeli, ne bratov ne sester in ne sorodnikov. Vsakdo bi živel na svetu osamljeno, nikogar ne bi imel, da bi ga ljubil. Z nobenim človekom ne bi mogel deliti veselja, z nobenim žalosti. Kdo bi mogel najti dušo, ki bi razumela njegovo notranjo bol?

In tudi otročičev bi ne bilo na svetu! Če že samo to pomislimo! Vsak posameznik bi bil resen, brkat možakar ali starikavo ženšče in po hišah ne bi odmevalo čebljanje in vrisk otrok. Detinstva ne bi bilo; brezskrbno veselje otroških let bi bilo nepoznano.

Kako velika in lepa je božja ljubezen do ljudi! On, Vsemogočni, je sam neposredno ustvaril prvega moža, prvo ženo; tema dvema in za

njima vsem ljudem — je dal majhen del svoje stvarniške moči; novim bitjem zamorejo dati telesno življenje. — Božja volja je narekovala: Rastita in množita se (Gen. 1. 28).

Sveti Stvarnikovi načrti so čudoviti, nerazumljivi! — Blagoslovljen bodi Bog, hvaljena tvoja sveta volja, ki si človeku dal moč neprestanega obnavljanja človeštva!

Človeku pa je Bog dal obenem tudi strogo postavo. Zahteva, da telesnih moči ne porabi kakor samo za oni sveti namen, za katerega jih je odločil; in to edino pod onimi pogoji, predvidenimi od začetka sveta, namreč v nerazdružljivi zakonski zvezi moža in žene.

Večje moči narava nima, kakor da dá življenje novemu bitju. Človek pa z naravo deli to svojo moč; ker pa je vzvišen nad naravo, ker ima zraven telesa tudi dušo, se mora posluževati svojih stvariteljskih moči v mejah moralnega zakona, v mejah svojega razuma.

Gre za nekaj svetega! Dragi moj, ne premišluj niti ne govôri nikdar teh stvari z nepravimi nameni. Kako nekaj velikega je biti človek! — Ne zlorablaj svojega telesa, ki ti ga je Bog dal, ne omadežuj ga ne v mislih ne v besedah in ne v dejanjih!

Bog zahteva, da vsak človek ohrani svojo dušo in svoje telo v nedotaknjeni čistosti do poroke. In če se iz vzvišenega namena kdo ne poroči, kot n. pr. katoliški duhovnik, zavoljo rešitve duš, ali učenjak, ki se popolnoma posveti svoji stroki — tedaj mora ostati čist do smrti.

Združitev obeh spolov je Bog dovolil samo v tisti obliki, ki jo je sam določil: namreč v nerazločljivi dosmrtni zvezi, z glavnim namenom, da se udeležijo soustvarjanja. Tisti, ki bi na katerikoli način, sam ali s kom drugim, uporabljal stvarniško moč iz samega telesnega veselja in uživanja, se težko pregreši proti samemu sebi, proti družini in ljudski družbi in najbolj proti sveti volji božji!

Pa bi vprašal mladeč: Kako more spolno življenje v svetem zakonu biti sveto in dobro, izven zakona pa tako zelo pregrešno? Ali je kakšna stvar vedno greh ali pa nikoli!

Lahko bo našel odgovor na to vprašanje: Bog je ustvaril telo in njegovo delovanje in tudi spolno življenje, in to, kar je Bog ustvaril, ne more biti slabo. Toda človek je slab in je kriv, kadar išče telesne naslade v priložnostih, prepovedanih od Boga.

Pa bi zopet kdo stavil vprašanje: Zakaj je Bog tako odredil? Zakaj? . . . Bog je Vsemogočni Gospod, edini Vladar, ki mu ni treba polagati računa v nobeni stvari. Tisti, ki je izumil kak stroj, bo pač bolje vedel nego vsak drugi, zakaj ga je tako in tako naredil. Sam najbolje vé, česa stroj potrebuje, da se ne pokvari in da dobro deluje. — Človeka si je pa zamislil in ga je ustvaril Bog, ki že vé, kako mora živeti človek, da se ne pokvari.

Sicer pa, če sami malo pomislimo, vidimo jasno, da je stroga postava božja, ki ne dovoljuje spolnega življenja kot edinole v svetem zakonu, le v največjo korist vsemu človeštvu. Samo v svetem zakonu je spolno življenje zares sveto, ker ne trpi nobene škode najvišji del človeka, namreč njegova duša. Poslužitev spolnega nagona v svetem zakonu ni ravno čisti telesni užitek, ampak je namen vzbuditi k življenju nova bitja, otroke, za katerih vzgojo se dá skrbeti edino le zopet v nerazdružljivi zvezi svetega zakona. Končno niti država in ne človeška družba

ne bi poznala obstoja, če bi Bog ne združil spolnega življenja z nerazdružljivostjo svetega zakona.

Kdor porablja torej svoje spolne sposobnosti izven svetega zakona, bodisi sam, bodisi z drugimi, je rabelj svoje lastne časti, lastne sreče, pa tudi časti in sreče drugih.

SRAMOTNI GREHI

Med vsemi božjimi darovi ni niti enega, ki bi ga ljudje ne zlorabljali. Nobenega pa tako ne zlorabljajo, kot največji dar: stvarniško moč. Kako malo cenijo sveto čistost!

Rojstvo novega življenja spremlja vedno veliko veselje. Poglej spomladi prepород narave: vse živi, vse se veseli. Stvarnik je podobno veselje vsadil v združitev moža in žene v svetem zakonu, zato da imata pogum prenašati stotere žrtve, ki jih zahteva vstvarjanje in vzgoja otrok.

Božji načrt leži jasno pred nami: združitev moža in žene v nerazdružljivi zvezi svetega zakona ima za cilj — potomstvo.

Nasprotniki temu so pa danes mnoga moderna sredstva: gledališče, kino, tonfilm, slike, fotografije, romani, časopisi, knjige in tisoči in tisoči lažiprerokov. Ljubi moj, njihovim tulečim sirenam tudi ti ne boš mogel popolnoma zamašiti ušes!

V svojem 13—15 letu — ko tvoje telo dozoreva, boš tudi ti čutil in opazil, kako se je ta nalezljiva strast globoko vgnezdila v človeško družbo! Na ulici in cesti, v gledališču, v knjigah, v društvu prijateljev, povsod se norčujejo iz Stvarnikovih načrtov. Ta najhujša strast te napada, grozni zmaj nečistosti te nadleguje. Nečiste knjige ti daje v roke, vleče te v nečiste zabave, poriva te v nemoralnost in v globoko blato.

Da, celo v nežni dobi, že v ljudski šoli, navajajo otroke v te delikatne stvari njihovi pokvarjeni tovariši; spoznali bi to šele čez nekaj let, ko bi se njih organizem razvil. Koliko jih je padlo, ker so jih zapeljali nečisti tovariši. — Pod pretvezo, da so tvoji prijatelji, se bodo vrgli taki nesramni mladoletniki tudi nate; njih blatna usta bodo govorila o vzbujenju telesnega užitka, o spočetju, o rojstvu otrok; da, ti tvoji nesramni prijatelji, ki jih je že okužilo prekletstvo modernega društva, prekletstvo, ki Stvarnikove načrte o skrivnosti človeškega življenja ponižuje v najrše blato nečistosti.

SVETA SKRIVNOST

Ti pa že veš, kako so ti tvoji prijatelji pomilovanja vredni! Če bi samo spoznali ta plemeniti sveti cilj, ki ga je Bog določil človeškemu nagonu, ne bi o tem nikdar govorili s tako drznostjo, ki človeku naravnost pordeči obraz.

Mislím, da me razumeš. Res ne pozna nobenega odličnega pravega veselja tisti, ki opljuva najsvetejše in najvzvišenejše sposobnosti, s katerimi je Bog obdaril vsakega človeka! „Ali ne veste, da je vaše telo tempel Svetega Duha, ki je v vas in da ga imate od Boga in niste svoji?“ — je pisal sv. Pavel Korinčanom. (Kor. I. 6, 19). V cerkvi je vse sveto, in v tvojem telesu tudi; kajti cerkev in ti oba sta bila maziljena.

In ko v petnajstem letu spoznaš, da se vzbuja v tebi tista moč ustvarjanja in da imaš od Boga skriti zaklad, življenje novega naraščaja,

njih srečo in bodočnost domovine — povej mi, boš li imel še namen, da se iz tega norčuješ in uganjaš nesramne šale?

Bog je zakril začetek vsakega življenja. To je skrivnost narave, sveta! Nihče ne more razumeti, kako pričinja živeti žuželka ali rastlina! Še celo največji učenjaki so poraženi in morajo priklanjati svoje visoke glave pred božjo vsemogočnostjo, če res hočejo odkritosrčno spoznati resnico.

Tvoji navidezni prijatelji pa igrajo vlogo največjih sramotilcev najsvetejše skrivnosti!

Ti pa že sedaj veš in razumeš svoj bodoči poklic, ti veš, da boš nekoč postal — če bo božja volja, da si izbereš zakonski stan — prenašalec novega življenja. Že vnaprej vidiš svojo odgovornost! In ravno ta odgovornost zahteva od tebe, da ohraniš do tistega časa svoje telesne moči nedotaknjene! Ti veš, da je nevzdržnost — torej to, da se vdaš poželjenu svojih nagonov izven svetega zakona — izguba tvojega človeškega dostojanstva. Vsak mladenič, vsako dekle, predstavljata bodočega očeta, bodočo mater! In če se pred snubitvijo in ženitvijo nisi znal premagovati in ostati čist, boš tudi po poroki padal, padal . . . Bodočnost mnogih rodov je v tebi! Premisli dobro!

Drevesne korenine se skrivajo pod zemljo; življenjski sok se pretaka iz teh korenin v deblo in veje. Če potegneš korenine iz zemlje na sončni zrak, se drevo posuši. Razvoj mladeniča v moža, torej delo spolne zrelosti, se mora ravno tako izvršiti v tajinstvenem miru, zakrito pred vsakim radovednim pogledom. Zato tudi ne boš nikdar s svojimi prijatelji in tovariši iz radovednosti govoril o teh stvareh, kajti to, kar je Božja Modrost pred nami skrila, tega človeška radovednost ne sme iskati in gledati.

Z zlorabo božjega daru v svojih mladih letih ne podiraš samo svojega telesa in svoje duše; podiraš tudi srečo bodočega potomstva. Zato se pa ne daj omamiti od skušnjave, ki se morda skriva za kakšno „umetnino“ tega sveta; obrni hrbet od nje in beži, beži!

Razvoj onega življenjskega semena, ki sedaj v tebi samo zori, tvoje obnašanje in čistost tvojih mladih let se lahko obračajo v dobro smer ali pa krenejo na stransko pot. — Odvisno je samo od tebe, hočeš li biti blagoslov ali pa prekletstvo bodoče svoje družine! —

Usmili se te svoje bodoče družine! Dolge, nepregledne vrste živčno bolnih otrok, slepo rojenih, hromih, abnormalnih in zločinskih, preklinjajo mladostne pregrehe in umazano življenje svojih staršev!

Seveda, tvoji današnji dobri sklepi bodo morali prenesti težke življenjske preizkušnje. Kar cele trume te bodo napadle: knjige, slike, predstave, filmi, plakati, razni oglasi, razglednice, revije, pesmi, izložbe knjigarn in drugih trgovin, časopisi . . . Od tisoč strani ti tuli na uho: ti terciarka, ti svetnik, hinavec, ne bodi otrok, srednjeveški menih, ni treba čakati do poroke, tepec, če se zdaj ne naužiješ veselja tega življenja, se ga boš pa po poroki, kajne? . . . Od vseh strani ti tulijo: veselje življenja, telesno uživanje!

Ti pa stojiš kot nezavesten na tem velikanskem sejmu skušnjav! Ne veš, kaj bi naredil, kaj bi napravil, kako bi se obnašal.

Na razpotju stojiš; . . . odločitev vsega tvojega življenja, vse sreče ali pa nesreče . . . oh, to je trpljenje!

Vprašuješ: kam se naj obrnem?

(Dalje.)

KAKO JE JANKO MLAKAR OBHAJAL SVOJ ŠESTDESETI ROJSTNI DAN

Bilo je letos, 25. dan junija meseca. Zjutraj ob desetih sem se odpravil v Ilirsko ulico, da mu v imenu „Kluba ponedeljkarjev“, ki ga pa ni več, odkar sta umrla dr. Detela in dr. Mantuani, čestitam za šestdesetletnico. Vrnil se je bil pravkar z napornega potovanja s „Kraljico Marijo“ in je menda že urejal spomine za letošnja zimska predavanja. Izrekel sem svojo čestitko in mislil, da se kaj pogovoriva. Pa prišlo je vse drugače. Komaj sem na njegov migljaj sédel (to se pravi: na stol!), že je nekdo močno potrkal na vrata. Vstopil je, oblečen kot turist, s cepinom in vrvjo, s precej napetim nahrbtnikom, v roki držeč debelo knjigo, in začel, poklonivši se, takoj govoriti:

Potopis: Dober dan, gospod Janko! Na današnji dan pred 60 leti ste se rodili v Železnikih. Vaš oče je bil pošten krojač, ali imel je — to vemo iz Vaših ust samih — tudi pisateljsko žilico. To ste podedovali tudi Vi. Zgodaj ste začeli sukati pero. O marsičem ste pisali, največ pa o meni. V Planinskem Vestniku ste me mrevarili od leta 1896 začeni vsa leta. Ker sem vkljub svoji ponižnosti ničemuren, sem iz PV zbral vse, kar ste o meni pisali. Nastala je debela knjiga, ki jo Vam zdaj hvaležno poklanjam. V tej slavnostni izdaji je tudi vse bogato ilustrirano, in sicer ne le vsi vršaci, kamor je stopil Vaš podkovani čevelj, kakor: Stol (pozimi in poleti), Triglav (ob vseh raznih prilikah), Luknja in Trenta, Jalovec, Razor, Veliki Klek in sploh Visoke Ture, Ortler, Jungfrau, Matterhorn, Monte Adamello, Monte Rosa (tu ste se videli z monsignorom Achilom Ratti, kajne?), Grossvenediger, Hochkönig in Dachstein, in pa, glejte! Montblanc, ki ste ga štirikrat naskočili in mu šele četrtič prišli na glavo; pa ne samo vrhovi, tudi neštete doline, po katerih ste se potikali, so tu fotografirane, in pa

vsi divni prizori, ko ste bili v smrtnih nevarnostih, ali ko ste se v gorskih hotelih kregali s smrčavci in nadutimi „bergfeksi“, ali ko ste pijanim voznikom vajeti in bič iz rok vzeli in sami „kučirali“ po Vam sicer neznanih cestah tam v Švici ali na Tirolskem. Vse to je vestno posneto v slikah.

G. Janko (začuden): Od kôga si se pa naučil te govoriče?

Potopis (naivno): Od Vas, g. Janko! Vsebine te debele knjige meni ni mogoče izčrpno povedati. To bi morali Vi, g. Janko, storiti in strmečemu občinstvu ob kratkem povedati, kje ste že bili.

G. Janko (nejevoljen): Zaključiti še ne mislim.

Potopis (vsiljivo): Pa vsaj to bi povedali občinstvu, kako ste mogli toliko napisati?

G. Janko (kakor prej): Priden sem bil! Poleti sem popotoval, pozimi pa pisal.

Potopis (priliznjeno): Veste, kaj ste posebno dobro zadeli?

G. Janko (radovedno): No, kaj pa?

Potopis (važno): V opise krajev ste spravili vedno tudi človeka, ljudi, in pa živahen dialog. To je eno. Drugo pa: vse ste gledali s humorjem; tudi če ste bili do kože premočeni ali varani za razgled ali za nočni počitek, dobre volje niste nikoli izgubili. Ampak vseeno, odkod ste jemali toliko podrobnosti, zlasti zgodovinskih, o raznih krajih?

G. Janko (kakor zgoraj): Baedekerja sem imel pa — oči!

Potopis (hudobno): Pa še nekaj, g. Janko.

G. Janko (kakor zgoraj): No, kaj pa še, blebetač vsiljivi!

Potopis (je pritisnil na napeti nahrbtnik in skočilo je iz njega čisto majhno, debelušno dekletce s kratkimi nožicami — Laž.)

Laž (je drobila naravnost k g. Janku, mu zlezla na kolena in ga začela božati in poljubljati): Oj, preljubi moj očka, kako sem vesela, da Vam morem tudi jaz čestitati za 60 letnico. Zmerom ste bili dobri z mano, zmerom ste me s seboj jemali, kamor ste šli, kar čudovite reči sva vršila, junaštva, kakršnih ni poznal Homer, vse svetovne jezike smo govorili, tudi take, ki se jih nismo nikoli učili, bahali pa se takó, da je kar ... puhtelo. Sploh so ljudje že kar z glavami majali zaradi najinega prijateljstva.

G. Janko (je ljubeznivo objel debeluško): No, mar sva kaj pohujšanja dajala?

Laž (veselo): Prav nič! Smejali so se. Bila sem vedno tako smešno debela.

V tem je zopet nekdo potrkal. Na poziv g. Janka je vstopila večja deklica zdravih, veselih lic in široko režečih se ust — Humoreska.

Humoreska (je veselo vzkliknila): Pozdravljeni, očka! S hvaležnostjo Vam čestitam. Veste, kar sem ljudem pripovedovala o Kuharjevem Janezu z Breznice (DSv 1907) ali pa o Trebušniku, kako je hodil po slovanskem jugu ali na lovsko razstavo na Dunaj ali kako je sopihal na Triglav ali se vozil v Trst, so ljudje prav radi poslušali in me radi imeli; pa še to so dejali, da jim namesto zdravnika odležem.

G. Janko (začuden): Namesto zdravnika? Beži, beži, ta je bosa!

Humoreska (prepričevalno): Prav zares! Pravijo, da jim jaz trebušno mreno tresem, kadar se smejejo, in da je to zelo zdravo. In še to pravijo, da je dan, ko se ni človek nič smejal, za zdravje izgubljen. Toliko pa Vam moram povedati, da je neki učenjak, ki študente uči poetike v petem gimnazijskem razredu, rekel, da bi se jaz morala imenovati Groteska, češ, da včasih komiko pretiravam. (nič nejevoljen): No pa bodi Groteska, da si le rezka in smeh prožiš ter trebušno mreno tresesh!

G. Janko (nič nejevoljen): No pa bodi Groteska, da si le rezka in smeh prožiš ter trebušno mreno tresesh!
Spet trkanje na vrata. Vstopila je črnooblečena gospa, s črnim pajčolanom čez oči, za roko vodeč prav majhnega dečka. Začuden sem pogledal g. Janka, češ, kdo pa je ta, kako pa ta pride voščiti? G. Janko pa je bil — tako se je videlo — te stranke najbolj vesel. Predstavila se je, da je Dramatika.

Dramatika (s tihim glasom): Gospod Janko, sprejmite tudi moje voščilo! Javnost sicer doslej še ne vé, da sem tudi jaz Vaša hčerka, bo pa zvedela. Tista igra o „Zgubljeni Marti“, ki smo jo uprizorili v Ljubljani in Mariboru, je občinstvo do solz genila. Zopet in zopet jo hočejo videti. V vsaki vrstici, v vsakem stavku se čuti, da ste zelo zelo dosti čitali, in sicer s haskom čitali. Morda se Vam čudno zdi, kdo je ta-le otročiček, ki ga s seboj vodim? Vidite, to je Jokec; ime sem mu dala po joku, ki ga povzroča Vaša igra. Ne samo smehu, ampak tudi joku znate vdihniti življenje.

G. Janko (zamišljen): Neverjetno, pa resnično!
Po stopnicah se je začulo štorkljanje, kakor da prihaja kak Čapkov „Robot“. In res se je prigugal, ne da bi potrkal sam — Skioptikon. ni nič govoril, ampak samo kakih 200 krat pomežiknil in se obenem vselej gromko zakrohotal. Ko sem vprašuje pogledal g. Janka, mi je dejal:

G. Janko: Stroj hoče bržčas povedati, da sem že okrog 200 krat predaval ob njem in vselej ob veselem smehu. Bo že res!
Mislil sem, da bo s tem čestitanje pri kraju. Kaj še! Pod oknom se je začulo vzklikanje: „Videti ga hočemo!“ V sobo je hlastno vstopil srednješolec ter predstavivši se, da se zove Mentor, burno pozval g. Janka:

Mentor: Gospod profesor, moji tovariši zunaj, ki so čitali Vaše dijaške „Spomine“, Vas hočejo poznati. Radi bi videli Vaš obraz, ali se zmerom smejete, ka-li. V imenu vseh Vas prosim, da se jim pokažete!

G. Janko (zase): Kakó se zmerom smejem? Kaj Vam nisem, dijaki-pozabljivci, spisal tudi resnega „Krščanskega nauka“ za četrty razred srednjih in meščanskih šol? (Stopil je k oknu, ne da bi kaj rekel. S ceste se je začul navdušen vzklik): „Živio Mentor! Hotel sem po tej manifestaciji oditi. Ali g. Janko se mi je zdel ob koncu tako nekām nenavadno zamišljen in potrty, da sem ga kar prestrašen vprašal:

Kaj pa ti teži dušo? Kajne, gospoda Tomaža ni več in gospoda Aljaža ni več, ki si v njiju družbi preživel svojo heroično dobo, in pa Trenta ni več naša in Soča . . .“
Videl sem, da tega ne bi smel vprašati.

JANKO MLAKAR:

POVEST O IZGUBLJENI MARTI

v petih slikah s predigro in poigro

OSEBE:

MATI,

MARTA in PAVLA, njeni hčerki,

ZDENKA, DARKA, VERA, MAJDA, OLGA,

NADA, SLAVA, dijakinja,

PIRAMIDOLI, plesni učitelj,

PROFESOR,

MADAME, predstojnica plesne šole,

SIGNORINA, igravka na glasovir,

LOLA, NELA, KORA, MELEK, plesavke,

NATAKARICA, DVE HIŠNI, GOSTJE, DIJAKI-

NJE, PLESAVKE.

PREDIGRA

Zadnja šolska ura. Pouk se vrši na vrtu.

PROFESOR: Upam, da se boste ravnale po navodilih, ki sem vam jih dal za počitnice. Ker nam je ostalo še nekaj časa, berimo kaj iz zgodb!

VEČ DEKLIC: Gospod profesor, prosimo, povejte nam rajši kako povest!

PROFESOR: Prav, ker je zadnja šolska ura, naj bo pa po vašem. Samo tega ne vem, kaj naj bi vam povedal. Gotovo bi najrajši slišale kako grozno povest o duhovih.

VEČ DEKLIC: Dà, dà, da nas bo prav strah!

PROFESOR: Pa pustimo danes mrtve v miru! Tudi se duhovi navadno na vrtovih ne prikazujejo, zlasti ne o belem dnevu. Povedati vam hočem rajši povest, ki sem jo deloma sam doživel, ki ima torej to redko lastnost, da je resnična.

ENA IZMED
DEKLIC: Kakšen je pa naslov?

PROFESOR: Seveda, ti pa hočeš vedno naslov vedeti! Ta povest ga sicer nima, lahko ga ji pa dam. Najboljši naslov bi bil „Izgubljena Marta“. Da, „Izgubljena Marta“! Letos bo preteklo deset let, odkar sem bil razrednik v IV. A. Bil je to dober razred in imel sem ga jako rad. V njem je bilo veliko učenk, ki sem jih učil že od I. razreda ljudske šole. Tudi Marta je bila med njimi. Še sedaj jo imam pred očmi, kako je sedela tik pred katedrom. Bila je vitka in za svoja leta precej velika deklica bujnih črnih las in živahnih temnih oči. Včasih mi je malo ponagajala, pa nikdar iz hudobije, imela je namreč jako dobro srce. In vendar mi je tisto leto napravila veliko žalost... V majniku sem peljal svoj razred na izlet na Golico. Med potjo smo na neki lepi ravnici počivali... Tu se začne naša povest, povest o „Izgubljeni Marti“. Poslušajte jo pazljivo!

(Zavesa pade.)

USODNI PLES

Gozdna pokrajina. Spredej ravnic, zadaj skalovje. Na strani leži nekaj desk, poleg njih pa čoki. Studenec.

- ZDENKA (si briše obraz in sede na skalo): Jaz imam že dosti hoje. Skoraj dve uri, pa brez oddiha, in to v taki vročini!
- DARKA: Jaz pa proti soncu nimam nič, da bi me le pošteno ožgalo. Ako bo na vrhu Golice kaj snega, si odrgnem z njim obraz in ležem na sonce, da bom črna, kakor bi bila dva meseca v Dubrovniku. Veš, Zdenka, rjava polt je sedaj kolosalno moderna. Malo počitka bi pa res ne bilo napačno. (Sede poleg Zdenke.)
- ZDENKA: Poglej no, Darka, Marto, kako je oblečena, kakor za promenado.
- DARKA: Pa res, kolosalno!
- ZDENKA: Čakaj, jaz jo malo požgačem!
(Na oder prideta Marta in Majda.)
- ZDENKA: Marta, ali se ti meša, da greš v taki obleki na izlet? Kakor bi šla na „randi“.
- MARTA: Mama je rekla, da jo lahko ponosim, ker mi bo drugo leto itak prekratka. Oblekla sem jo pa zato, ker je tako hladna.
- ZDENKA: Seveda, zato, ker je hladna. Iz same baharije si jo oblekla in pa, ker si vedela, da pojdejo danes tudi dijaki na Golico!
- MARTA: Veš, Zdenka, ti imaš pa res tak jezik, da bi si lahko z njim ušesa obliznila. Brigajo me fantje! (Ogleduje se okrog, potem pa sede.)
- MAJDA: Zdenka meri pač vse po svojem kopitu. Sedaj brenči že cel mesec kakor hrošči.
- ZDENKA: Ti Majda pa kar molči! Te nisem nič vprašala.
- DARKA: Seveda, Majda se mora za Marto potegniti, da ji bo pri francoski nalogi zopet svoj zvezek pod nos pomolila. Ti Zdenka, nekaj ti moram povedati, je kolosalno! (Šepeče ji na uho.)
- MAJDA: Le šepetajta si, kakor hočeta, nisve prav nič radovedni. Bom pa še jaz sedla. Tu si gotovo nekoliko odpočijemo. (Sede poleg Marte.) Mislim, da pridejo vsak čas za nami.
- MARTA: (si sezuva čevlje): Moram pogledati, kaj me tako tišči. Najbrž so se mi nagubale nogavice. (Polagoma se popolnoma sezuje in si obuje druge lahke čevlje.)
(V daljavi se sliši petje, ki prihaja vedo bliže: Haha, haha, haha, haha, haha. O, jupajdija jupajda... Pri besedah „Očka dajo par klofut“ pridejo nekatere deklice že na oder; nato še ostale s profesorjem, ki je med zadnjimi. Petje utihne in vse ga obstopijo.)
- DEKLICE: Ostanimo malo tukaj in odpočijmo! Tako smo žejne in lačne.
- PROFESOR: Dobro pa počijmo! Toda ne predolgo; Golica je še daleč. Najejte se pa le, da ne opešate. Tudi se v želodcu laže nosi kakor v nahrbtniku. (Deklice si iščejo prostorov in sedajo.) Poglejte, dekleta, kako lepo se vidijo Julijske Alpe! Pazite,

ni hahah se mi
-ar- se av-
silhan v
pokažem vam vse gore, ki ste jih do sedaj poznale komaj po imenu. Najvišji vrh, ki tako mogočno sedi na sneženem prestolu je ...

DEKLICE: Triglav!

PROFESOR: Dà, kralj Julijskih Alp. Sedaj vam pa pokažem še njegovo spremstvo.

(Medtem ko profesor našteva posamezne gore, praznijo deklice pridno nahrbtnike in jedo, na gore se pa niti ena ne ozre. Samo štiri deklice, ki so prišle s profesorjem na oder, ostanejo nekoliko časa pri njem, potem pa gredo ena za drugo na kraj odra, počenejo in gledajo v lužo, ki je markirana med dvema kulisama.)

1. DEKLICA: Pogledj, kako je tale ljubka. Jaz jo pa ujamem.

2. DEKLICA: No, sedaj ti je pa ušla! Čakaj, jo bom pa jaz prijela.

3. DEKLICA: Oh, kako ste nerodne! Kar zgrabi jo, vidiš, takole!

4. DEKLICA (se zasmeye): Seveda, jo že imaš. Vidiš, pod tistile kamen se je skrila!

PROFESOR: (še le sedaj zapazi, da ga nihče ne posluša in stopi k deklicam): Kaj pa imate tu zanimivega?

1. DEKLICA: Mlade žabice!

PROFESOR (oponašaje): Mlade žabice! Ta je pa lepa! Jaz jim kažem gore, te pa gledajo „mlade žabice“. (Nato se ozre po ostalih dijakinjah.) Ve ste pa najbrž urejevale svoje notranje razmere ter se razgledovale po nahrbtnikih, kaj so vam skrbne mamicе dale na pot. No, vas dekleta navduševati za naše lepe planine, je prav tako, kakor bi koštrune peljal v umetnostno razstavo.

VEČ DEKLIC: Gospod profesor, nikar se ne jezite, rajši sedite!

PROFESOR: (se nekoliko ozre okrog in sede poleg Marte): Zakaj si se pa preobula?

MARTA: Nove čevlje imam, me pa tišče.

PROFESOR: V novih čevljih se ne sme na daljšo turo. Najbolje je, da jih doma preizkusiš. Sobe imate gotovo parketirane? (Marta prikimava.) Vidiš, parketi so za gorske čevlje kakor nalašč. Nekaj dni drsaj po njih, da se ti čevlji lahko uležejo po nogi, pa boš takoj vedela, če so ti prav.

MARTA: Kaj bo pa mama rekla?

PROFESOR: To boš zvedela najbrž takoj, kakor hitro začneš drsati po parketih. (Vse se smejejo.) Sicer pa ni nič tako hudega, če te čevlji malo ožulijo. Boš vsaj imela prijeten užitek.

MARTA: Kakšen užitek, če me pa tako tišče?

PROFESOR: Med potjo ne, pač pa zvečer, ko se sezuješ. (Vse se smejejo).

VERA: Povejte nam, gospod profesor, kakšen užitek ste pa vi imeli, ko ste bili prvokrat na Golici! Slišala sem, da ste bili tako lačni in žejni, da ste vola pomolzli.

PROFESOR: Kdo ti je pa to povedal? Saj ga nisem molzel, hotel sem ga pa res!

DEKLICE: Oh, prosimo, povejte, povejte!

PROFESOR: No, naj bo, vam pa povem. Saj smo sami med seboj in nas nihče ne sliši. Samo drugim ne smete povedati, sicer me

spravite še ob dobro ime. Veste, takrat sem bil še mlad in neumen. Z nekim tovarišem, pisal se je Žemlja, sva se napolila na Golico. Ko prideva na vrh, sva imela prazne malhe, zato pa grozansko lakoto in žejo. Na povratku prideva na Potoško planino. Bilo je tako vroče, da so se še muhe umaknile v senco. Planina je bila kakor mrtva, ker je vsa živina počivala v hlevu. „Veš, Janko, pomolziva kako kravo,“ mi pravi Žemlja. Jaz sem bil seveda takoj pripravljen. Ko prideva v hlev, mi pokaže v ozadju veliko kravo: „Tale bo imela dosti mleka, to pomolzi!“ Jaz grem s klobukom v roki k nji, ta pa plane naenkrat kvišku in se spremeni v — junca. „Janko, junec, junec!“ zakliče Žemlja in zbeži, jaz pa za njim. Ko pridem pred hlev, je bil fant že v varnosti na smreki.

- VEČ DEKLIC: Kaj ste pa vi naredili?
PROFESOR: Tega pa ne povem, ker mi ne bodete verjele.
PREJŠNJE: Oh, povejte, povejte, saj bomo verjele!
PROFESOR: Res?
VERA: Prav zares, samo povejte!
PROFESOR: No, vam pa povem. Jaz nisem bil tako srečen, kakor moj tovariš. Preden sem prišel do drevesa, me je že nasadil bik na roge in me vrgel v globok jarek, da sem takoj mrtev obležal. (Vse deklince se veselo zasmeyejo.)
VEČ DEKLIC (med njimi Marta): Ali smemo sedaj piti?
PROFESOR: Lahko, samo če ste se že ohladile.
DEKLICE: Že, že. (Odidejo k studencu.)
PROFESOR: Pa nikar ne osušite studenca, da bo še za druge kaj ostalo!
MAJDA: Gospod profesor, povejte nam kakšno uganko! Vi jih toliko veste.
PROFESOR: Prav. Katerih senic ne more nihče ujeti na limanice?
DEKLICE: (ugibljejo, pa ne uganejo.)
PROFESOR: Jesenic. (Vse se smejejo.) Ali poznate eriko?
VEČ DEKLIC: Poznamo.
PROFESOR: No, katere erike ne najdemo v Evropi? (Deklice ugibajo, pa ne uganejo.) Olga bo pa vedela, ker zna dobro botaniko. Kje pa je?
ZDENKA: S Slavo sta naprej tekli. Klicala sem za njima, naj počakata, pa sta kar naprej bezljali.
PROFESOR (jezen): Ta je pa lepa! Naj kam zaideta, jaz ju bom pa po gorah lovil!
NEKAJ DEKLIC: Že gresta! (Prideta na oder zasopljeno.)
PROFESOR: Ali vam nisem v šoli zabičal, da ne smete same naprej hoditi, ker ne znate pota? Zakaj ne ubogata? (Nekoliko mirneje): No, da sta nas le našli. Kdo vama je pa povedal, da smo tu?
OLGA: Svetokriški župnik.
PROFESOR: Tega pa ne poznam. Ali ni prišel z vama?
SLAVA: Pustili sva ga zadaj, ker sva tekli naprej. Mora pa biti vsak hip za nama.
PROFESOR (stopi proti kulisam): Aha, je že tu. Bog te živi, Janez! Hvala lepa, ker si mi prignal izgubljeni ovci nazaj. Dekleta peljem na izlet, saj veš, na pašo, na narcise. (Odide za oder.)

- VERA: No, katere erike ni v Evropi?
- MAJDA: Amerike. (Vse se zasmejejo.)
- DARKA: Pustimo te neumne uganke! Nada, ti imaš gramofon s seboj, eno nam zaigraj!
- VEČ DEKLIC: Marta naj pa pleše!
- ŠE DRUGE: Pa res, Marta, zapleši nam balet!
- MARTA: Rada, samo če bo Nada navila gramofon. Brez godbe ne morem plesati.
- NADA: Naj pa bo, Marti na ljubo, čeprav nisem za tisti vaš balet tako navdušena kakor ve.
- MARTA: Dekleta, sedaj pa v kraj! Jaz potrebujem za hopsanje dosti prostora.
(Deklice si naredo iz desk, ki jih polože na čoke, sedeže, tako da nastane sredi odra primeren prostor. Gramofon začne igrati. Marta nekoliko počaka, da dobi takt, potem pa začne plesati. Ko neha, deklice ploskajo, Marta pa sede na svoj prostor.)
- DARKA: Marta, kje si se pa naučila tako plesati?
- MARTA: Sestrična me je naučila. Hodila je na Dunaj v baletno šolo.
- DARKA: V Ljubljani imamo tudi kolosalno baletno šolo. Vodita jo baletni mojster Vrček in naša primabalerina Ryšavska.
- VEČ DEKLIC: Zadnjo soboto sta krasno plesala v operi „Zlatorog“.
- VERA: Jaz pa res ne vem, kaj najdete na tem trapastem plesu. Zadnje čase vam sploh ne gre nič drugega po glavi kakor balet. Vedno godete eno in isto: „Vrček in Ryšavska, Ryšavska in Vrček.“ To je že preneumno!
- DARKA: Kaj se na to razumeš, to je umetnost!
- VERA: Kakšna umetnost je to, če ti tam po odru hopsa in noge po zraku meče?
- DARKA: S teboj se človek o takih kulturnih zadevah sploh ne more meniti. Kakor bi slepcu govoril o mavrici.
- VERA: Seveda, to hopsanje je res kulturna zadeva!
- DARKA: Marta, zakaj pa ne greš v Vrčkovo šolo? Talent imaš, to se ti vidi. Tam bi se naučila kolosalno plesati.
- MARTA: Jaz pa v Vrčkovo šolo, seveda! Ko sem zadnjič doma povedala, da je šla Sivjakova iz druge, saj jo poznate, tista, ki nosi vedno tako kratko krilo in svilene nogavice, k baletu, je mama rekla, naj bi jo mati rajši v Ljubljanico vrgla.
- ZDENKA: Tvoji mami se zdi ta poklic gotovo jako pregrešen. Najbrž te je zato vtaknila v kongregacijo, da bi te pred njim obvarovala.
- MARTA: Me ni bilo treba vtakniti, sem sama popolnoma prostovoljno vstopila. Sploh pa tebe prav nič ne briga, če sem v kongregaciji ali ne.
- DARKA: Jaz se ti pa čudim, Marta, da si v kongregaciji. Tam so same svetohlinke in hinavke, prav pristne tercijalke.
- MARTA: (skoči vsa razjarjena z nahrbtnikom v roki k Darki): Še enkrat to reci, pa ti poveznem na glavo nahrbtnik z vsem, kar je v njem, da ti zamašim usta!

- VERA: Živio, Marta! Le postavi se! (K Darki in Zdenki): Medve z Majdo sva tudi kongreganistki, da veste! Svetohlinke in hinavke pa iščita drugje, ne pa med nami!
- DARKA: Kdo se bo pa z vami prepiral! Zdenka, pojdiva tja pod tistole bukev, bova vsaj v senci. Tu je itak prevroč. (Odideta.)
- VERA: Aha, vama je postalo toplo! (Medtem Marta zopet sede in se jezno drži.)
- VEČ DEKLIC: Marta, ne jezi se!
- MARTA: Čez kongregacijo ne pustim zabavljati.
- PREJŠNJE: Saj me ne zabavljamo. Na tisti dve kozi se pa ni treba ozirati.
- ŠE DRUGE DEKLICE: Res je, kar potolaži se in še malo zapleši, da postaneš boljše volje. (Marta odkima in se še vedno jezno drži.)
- DEKLICE (jo prosijo): Martica, Martica . . .
(Nada začne igrati na gramofon. Marta nekoliko časa posluša, nato se pa z nekako jezo zažene v ples.
Piramidoli je skrit za drevesom in opazuje, nato pa skoči na oder in začne tudi plesati. Deklice planejo kvišku in se na ves glas zasmeyejo. Marta obstane vsa presenečena. Ko zagleda Piramidolija, se tudi začne smejati.)
- PIRAMIDOLI: Che bell, che bell! Ma ga snate plesati eccelentamente, davvero isverstno. Ma ce bi se ga bili ucili v moja scuola, ma bi ga postali una gran ballerina. Ma ga jas to posnam, perche ma ga sem maestro da ballo.
- VERA (pogleda nazaj): Profesor gre! (Marta izgine med deklice.)
- PIRAMIDOLI: Ali ga je signor professore? — Corpo di Baccho — ma ga je dukoven! (Odidde urno z odra.)
- PROFESOR: Dekleta, hitro pripravite, gremo takoj! Ali ste vse? Katere ni, naj se pa oglasi! (Vse se zasmeyejo.) Deske in čoke denite tja, kjer ste jih našle. Papir in drugo, kar ne spada med travo, pa poberite, da ne bodo ljudje mislili, da so tu počivali kaki nedeljski izletniki.
(Deklice vse pripravijo in se pripravijo na odhod.)
- PROFESOR: Pazite, da katera ne bo kaj pozabila!
- MARTA (v ozadju): Gospod profesor, vi ste vse pozabili, kar ste imeli s seboj, klobuk in plašč. (Vse se zasmeyejo.)
- DEKLICE (odhajajo počasi z odra in začno peti): „Četrta A po cesti gre, pa njen razrednik zraven je . . .“
- MARTA (se hitro obuva): Vera, prosim, počakaj me!
- VERA: Bom, samo hiti, da ne ostaneva preveč zadaj; jaz pa grem medtem malo, da pogledam po narcisah. (Odide z odra. Petje polagoma utihne.)
- PIRAMIDOLI (prihiti zopet izza kulis): Ma che fortuna, kaksen srec, da ga vas dobim, bella signorina. Permettami, da ga vas pomakam. (Poklekne in ji hoče pri obujanju pomagati.)
- MARTA: Ne, ne, se že sama obujem. Vera!
- VERA (v ozadju): Pridem takoj, samo nahrbtnik si moram še urediti.
- PIRAMIDOLI: Ma, bella signorina, ma ga veseli ballare, e? plesati v teatro, e? ma ga gledajo con binocolo, cosi, e? ma ga slusi molto lire, e? ma ga ima avto, kamariera, e tutti quanti, e? Ma ga

prosi signorina mama, da ma ga pusti v moja scuola, e? ma ga je iz Lubiana, e? ma ga sem professore Piramidoli, un molto celebre professore, e?

VERA (pride proti koncu in nekaj časa posluša): Marta, kaj te hoče zvabiti k baletu? Pa mi naše Marte ne damo! Kar hitro pojdiva, da nama predaleč ne uidejo. (Odideta obe).

PIRAMIDOLI (gleda za njima in si poljubi konce prstov): Addio signorina Marta! Dolce ragazza! Ha talento, ha temperamento, davvero, sares. (Odide počasi za njima.) (Dalje.)

(Zavesa pade).

K. M. ALEŠ:

V DREVOREDU

Tih in teman je ves drevored,
ko se nocej po njem sprehajam
in tu in tam — s svojo senco vred —
v temini dreves postajam.

V upognjenih vejah prav tiho ječi,
ko da mati za mrtvo deco ihti —
v drhtenju vetra izgublja se jok
in izginja tja v temni jesenski log.

Z drevja jesenskega listje leti
in v zraku skrivno podrhteva:
in list za listom jesenska tla
z zlato plastjo odeva.

In ko slonim ob deblu se mi zdi,
da kaplja za kapljo gorke krvi
na mrzla jesenska tla rosi,
rosi . . .

IVAN ČAMPA:

PESEM

Časi so čudni, prečudni:
naši pogledi so trudni
na njih obviseli
in vsi smo ob njih onemeli.

Spomine sladke smo zagreblji v jamo,
drug drugega več ne poznamo,
le smrti dih še veje preko nas
v žalostni jesenski čas . . .

SFINKS:

TISTI OGNJI . . .

Tisti ognji niso še ugasli,
ki so nas ko drobno deco greli.
le mahovi so jih vse prerاسli
in z rokami črnimi zajeli.

In spomin na tiste jasne čase
iz globine naših src ni zbrisan . . .
Ne . . . Jaz slutim, skoraj vidim, da se
zarja drami . . . Glej tam zor zarisan . . .

ČLOVEK V PUSTINJI IN PUŠČAVI

(Iz cikla „Človek in zemlja“.)

Skoro tri četrtine zemeljske površine pokriva voda — morje, le dobra četrtina je suhe, kopne zemlje, a še ta ni vsa prikladna za bivališče človeku. Predvsem niso prikladni tisti predeli, ki so brez vode ali je imajo tako malo, da se more rastlinstvo razviti le nepopolno in za kratko dobo. V takih pokrajinah je zato borno tudi živalstvo in redke so tudi človeške naselbine. Skoro brez padavin so puščave, kjer je v vsakem pogledu najmanj življenja, le malo padavin dobe stepi ali pustinje, kjer sicer zraste trava, a se v letni vročini navadno posuši, dočim je za drevje vlage premalo.

Taki preveč suhi predeli zavzemajo približno polovico vsega kopnega; pustinje in puščave so torej za morjem najbolj razširjeni površinski tip naše zemlje. Evropa je tudi v tem pogledu najbolj srečna izmed vseh zemljín: puščave sploh ne pozna, na pustinje in drugo neproduktivno zemljo odpade ok. $\frac{1}{4}$ površine. Približno enake, kar se tiče takega ozemlja, so Azija, Afrika in Severna Amerika; pri vsaki zavzemajo stepe in puščave s tundrami ob severnem robu skoro $\frac{1}{2}$ površine, Južna Amerika z $\frac{1}{3}$ je dosti na boljšem, dočim je vsa notranjost Avstralije (skoro $\frac{3}{4}$!) puščava.

Toliki del preveč suhe zemeljske površine s precej enakimi lastnostmi je seveda vplival in še vpliva na človeštvo, ki se temu svojevrstnemu vplivu nikoli ne bo moglo popolnoma odtegniti. Pustinje in puščave so prostori najredkejše obljudenosti ali celo praznine v ojkumeni, ki silno otežujejo promet in ločijo posamezne dele človeštva bolj kot največji oceani. Kako živahen promet veže Evropo in Ameriko, odkar se je uveljavila plovba preko odprtih morij, dočim tvori Sahara občutno vrzel med severno afriško obalo Sredozemskega morja in notranjščino Afrike tudi še danes, ko izpopolnjuje počasni karavanski promet nova ladja puščave — avtomobil in v zraku aeroplan. Za antično kulturo in njenega nosilca, rimsko državo, pa je tvorila Sahara z Arabsko puščavo sploh nepremostljivo južno mejo. Slično ločijo puščave Osrednje Azije indijske in sibirske narode, pri čemer pomagajo še najvišja gorovja sveta, ki se vlečejo po sredi Azije. Tudi v smeri od vzhoda proti zapadu, kjer ni dosti gorskih ovir, razdvajajo narode puščave; le redko so n. pr. kitajske vojske prodrle v turansko nižino in še Tarimska kotlina je ostala v prav rahli zvezi s kitajsko državo. Dokler niso zgradili pacifiške železnice, je bila obala Kalifornije vzhodnemu delu Združenih držav S. A. tako daljna in tuja, kot bi ležala na kaki drugi zemljini, in to samo zaradi pustinskega ozemlja Velike kotline. Še ostreje loči osrednja avstralska puščava rodovitne obalne pokrajine, da še danes nimajo druge zveze kot telegrafsko žico in aeroplan.

Ker pustinje in puščave ločijo sosede, izolirajo s tem svoje redko prebivalstvo in ga s posebnimi življenjskimi pogoji vzgajajo v svojevrsten tip človeštva. Že rastlinstvo in živalstvo teh pokrajin je prilagojeno življenju na suhih tleh z malo padavinami. Rastline segajo s koreninami globoko v zemljo, z ozkimi mesnatimi listi, z izločanjem smole in aro-

matičnih olj skušajo čimbolj omejiti izhlapevanje vlage. Izmed živali si iščejo razni glodavci hrane v zemlji pri koreninah, ko požge vročina vsako zelenje nad zemljo. Druge se odlikujejo z ostrim vidom in sluhom ter so z najpopolnejšo mimikrijo prilagojene po barvi perja in dlake svoji okolici. Zlasti pa se odlikujejo s hitrostjo svojih nog (konji, kamele, antilope, noji), da morejo preleteti dolge razdalje in priti do vode; nekatere morajo dalj časa pogrešati vodo in hrano. Dvogrba kamela vzdrži težko otovorjena do deset dni brez hrane, če si vsaj z lizanjem snega malo uteši žejo, in dromedar koraka po vroči arabski puščavi pet dni brez vode; spomladi, ko dobi malo zelenja ob poti, pa vzdrži tudi tri tedne brez vode.

V istem smislu se je moral tudi človek prilagoditi vročini in suši. Stepski ljudje so sloke postave, žilavi in miščasti, imajo drobne mežikave oči in krhko, zgodaj uvelo kožo. Njih čuti so silno razviti, zlasti čudovit je njih sluh, pa tudi vid in vonj. Vajeni so velikih razdalj, zato so vztrajni pešci, skromni v hrani in pijači; ker jim je voda dragocenost, je nekateri ne „zapravljajo“ za umivanje.

S telesnimi lastnostmi jim je privzgojila njih domovina tudi svojevrstno duševnost, ki družni narode različnih plemenskih in jezikovnih skupin v eno enoto, tudi take, ki so med seboj oddaljeni in brez neposrednih stikov. Taka enota je v bistvu tisti svet, ki mu pravimo orient in ki sega od Male Azije in Sirije tja do Indije in na drugo stran preko Arabije v Severno Afriko. To je oni največji pustinski pas naše zemlje, ki sega od atlantskih obal Sahare tja do Sibirije in Kitajske. Različni narodi živijo tod: Hamiti, Semiti in Indogermanci, beli in žolti, pa vendar so vsi isti „orientalci“. Da temu ni vzrok morda islâm, kot so trdili, dokazuje že to, da je bila duševnost orientalcev tudi pred Mohamedom v bistvu že taka, zlasti pa dejstvo, da srečujemo iste telesne in duševne lastnosti tudi pri Avstralcih, Hotentotih, Patagoncih, prerijskih Indijancih, ki z našim orientom in islamom niso imeli nikoli stikov, pač pa živijo v sličnih pustinskih deželah.

Predvsem se je tukaj do danes ohranila najstarejša oblika človeškega življenja, nestalno nomadstvo. Tu uživa človek, za vztrajno hojo rojen, vaje orožja in skromne hrane, v sili tudi stradanja in žeje, še vedno zlato svobodo, ne da bi mogel in moral trdo delati z motiko ali s plugom. S prezirom gledajo krepki in ponosni sinovi pustinje na stalno naseljene kmetovalce, ki tvorijo le objekt njih roparskih pohodov ali pa so jim zaslužnjeni podložniki. Tako se obnašajo Beduini notranje Arabije napram obalnim poljedelcem, tako Kurdi v armenskih gorah napram armenskim kmetom, ki v potu svojega obraza namakajo in obdelujejo polja v dolinah. Tako so živeli do ruske okupacije turanski Uzbeki, ki so tudi v nižini med perzijskimi kmeti rajši prebivali kot gospodje v klobučevinastih šotorih (jurtah), kot pa bi se ponižali med ilovnate zidove stalnih hiš.

Avstralski domačini so še isti nestalni pohajkovalci, kakršni so morali biti nekoč, ko dežela še ni poznala žitnih rastlin in domačih živali. Te so evropski naseljenci že davno in z uspehom udomačili, toda Avstralec se drži rajši stare svobode, naj pri tem še tako strada. Afrika premore dosti več divjačine, zato je tam tudi skromni Bušman spreten lovec, ne le nabiralec tega, kar mu nudi narava sama od sebe. Pa tudi lovec

mora prehoditi velike razdalje da dobi dovolj plena za svoje preživljanje. Pastir je tudi navezan na nomadsko preseljevanje, ker puščava nudi na enem mestu premalo paše njegovim čredam ali ga pa zimski mraz prežene s planinskih pašnikov v toplejše nižine. Edino o a z e in dežele ob stalno tekočih vodah (Nil!) so omogočile tudi sredi puščave poljedelstvo in stalno poselitev, zlasti še ob umetnem namakanju. Kjer ima-

V oazi

jo puščave količkaj stalnih padavin, ki zadoščajo poljedelstvu, so dobile zlasti v novejši dobi stalne naseljenke — kmete. Tako prodirajo angleški poljedelci in živinorejci vedno globlje v notranjo Arabijo in tako so izpodrinili južnoafriški Buri Hotentote in Kafre. Ameriške prerije, kjer so še nedavno Indijanci lovili črede bivolov, kot argentinski pampas pokrivajo danes valujoča žitna polja in isto se je zgodilo s stepami Južne Rusije in ogrskega Alfölda v Evropi.

Povsod, kjer je ostal nomadski način življenja, so se ohranile neizpremenjene tudi šege in navade. Še vedno se pomika prebivalec puščave in puščinje od studenca do studenca kot pastir ali lovec, kot spremljevalec karavane ali pa tudi zahrbtnen ropar. Kajti puščave vzgajajo roparje, kot vzgajajo skalne, skrivališč polne obale pirate. Puščave so pač vselej revne, edina izjema je Atacama s svojimi skladi solitra. Pogosto leže puščave sredi bogatih pokrajin, kot sta Severna Afrika in Sudan, ki izmenjujeta svoje zaklade po karavanskih potih preko Sahare. Tudi oaze z datljevimi gaji

in žitnimi polji mikajo puščavca, ki si želi priboljška k svoji enolični mesni hrani. Ni torej čudno, da zlorabi puščavec svojo telesno moč in hitrost vsaj mimogrede tudi v roparske svrhe; zato potrebujejo karavane vedno oboroženega spremstva in vsako selo v oazi je obdano z ilnatim obzidjem.

Kot je nespremenljiva narava teh krajev, tako so konservativni tudi njeni prebivalci. Orientalec ne ljubi novotarij in sredi sirsko-arabske puščave teče življenje v glavnem še vedno tako, kot je teklo za Abrahamom. Vse bogastvo teh nomadov tvorijo živina in srebrni nakit, orožje in preproge. Neobhodno potreben je le šotor, ki ga prenašajo konji ali kamele, druge potrebščine morajo biti čim bolj omejene. Za posteljo, mizo in stole ni prostora: čepi in leži se na tleh, pogrnenih kvečjemu s preprogo. Vse orodje mora biti močno in trajno, ker ni lahko kupiti novega; iz lesenih z železnimi obročki okovanih čaš pijejo n. pr. Mongoli svoj čaj. Povsod je le moški polnopraven občan, ženska je manj vredna,

določena za težja dela, med katerimi je preskrba vode najvažnejša. Brž ko je dnevna pot končana in šotor postavljen, mora ženska z velikim lončenim vrčem na glavi k vodnjaku, ki je včasih zelo daleč. Zato so tudi ženske utrjene in ne prenesejo nič manj kot moški.

Sicer se pa nomadu nikoli ne mudi in čas v orientu še davno ni zlato. Ostaja mu ga dovolj za različne igre, pri katerih pokaže svojo spretnost in moč; pa tudi za kockanje in kvartanje ali šah, čigar domovina je baš orient. Arabec pa ljubi višje užitke: v večernem hladu pred šotorom neutrudno prisluškuje pripovedovalcu pravljic ali pevcu, ki opeva čine njegovih junakov. Najbolj priljubljena zabava pa je vsem nomadom jezdna umetnost. Dirke na konjih, združene z vratolomnimi vajami in produkcijami so jim največji prazniki; tako n. pr. pri južnoruskih kozakih. Najslikovitejši prizor pa nudijo po opisovanju popotnikov take priredbe med arabskimi Beduini, združene s sokoljim lovom na čaplje ali gazele. Kot divji se zapode na svojih krasnih konjih v daljavo in ko se izpuščeni sokoli v sinjih višinah spoprimejo s čapljami, se zagledajo Beduini tja gori, vsaka žilica jim trepeče na bronastih obrazih, kajti pri vsej žilavosti so navadno zelo nervozni, — tudi posledica suhega, z električno nasičenega zraka.

Še marsikaj zanimivega nahajamo v življenju pustinskih narodov, kar je v zvezi z njih domovino. Že od daleč radi kažejo svoje orožje, da bi vzbudili več ugleda in strahu, ko se pomikajo po odprtih planjavah. Najdaljše sulice so doma tod; Kurdi nosijo n. pr. 8 — 10 m dolga bambusova kopja, Beduini imajo najdaljše puške na svetu, toda saharški Tuaregi se drže rajši kopja in meča, puška se jim zdi nečastno orožje bojazljivcev. Odprt svet brez gozda je vzgojil vse nomade v dobre strelce. Že Huni, Obri in za njimi Madžari so bili našim prednikom strah in trepet s svojimi puščicami, ki so redko zgrešile cilj, najsi so bile izstreljene tudi v najhujšem diru. Nič manj spretno ne uporabljajo danes Beduini in drugi puščavci puške. Tudi prača je bila že od davnine priljubljeno orožje v stepah starega sveta, podobno kot sta laso in bola v ameriških.

Noša se je morala prav tako prilagoditi vročini in suši. Saharski narodi nosijo značilni „litam“, t. j. bombaževinast šal, ovit okoli glave, da ostane le ozka odprtina za oči. Na ta način dobi presuhi puščavski zrak od izdihane sape nekoliko vlage, preden pride v pljuča. Prav zato si potegnejo Arabci rob plašča pred usta, zlasti ob samumu, ko je zrak

V beduinskem taboru pri Kairu

poln drobnega peska in prahu. V varstvo pred vročino nosijo vsi pustinjaški prebivalci glavo pokrito: Kirgizi imajo pisane kape, Irani visoke kučme, drugi si ovijajo glavo z robcem (turban), Hotentoti pa nosijo neka pokrivala iz kože. Odkrije se orientalec nerad; pri nekaterih velja to sploh za nespodobno in tudi v svetišču (mošeji) ostanejo pokriti, zato si pa rajši sezujejo čevlje. Zaradi vročine pa tudi naglih sprememb temperature so ti ljudje dobro pokriti in ne kažejo radi golote. Severnoafriški Kabili in Beduini nosijo debele „burnuse“, ki jih kot slabi prevodniki toplote varujejo pred vročino po dnevu in pred mrazom po noči. Hlače nosijo le tam, kjer so zime ostrejšje, tako v prerijah, v Patagoniji in Osrednji Aziji, pa tudi tu jih Mongoli oblečejo le po zimi. Priljubljeni so visoki škornji, pripravljeni za ježo; pri nekaterih narodih nosijo hlače in škornje tudi ženske, ki jezdijo seveda kot moški, n. pr. v Turkestanu. V Sahari nosijo sandale iz kamelje kože, kajti sicer bi se noga na skalnih do 70° C razbeljenih tleh lahko opekla. Vendar pa varčni Tibu, če le more, sezuje sandale in jih nese čez sulico obešene na rami; njegova stopala so tako utrjena — rožena — da jih ne rani ostro kamenje, ki bi razrezalo evropske čevlje na koščke.

Skupna poteza teh narodov je neka posebna otožnost, ki jim jo je dalo samotarjenje v enolični, tihi naravi, združeno s pogostim pomanjkanjem.

Počitek med sipinami

drugo le poudaril in posvetil kot voljo Alahovo. Mohamed je pravi zakonodajalec pustinja in puščave, ki kot tipičen nomad prezira kmeta; saj pravi koran: „V hišo, pred katero stoji plug, ne pride angel Gospodov!“

Mohamed je tudi učitelj monoteizma, kajti vera v enega Boga je doma prav tu v puščavskem svetu. Tu so jo zvesto hranili Izraelci, ko je drugod vladal politeizem. Tudi Indijanci v ameriških prerijah so poznali in častili „Velikega duha“ v nebesih. Morda je tudi k temu pripomogla veličastna narava puščave, kjer je človek lažje opazoval večno isto zvezdno nebo in se v svoji samoti bolj približal enemu pravemu Bogu. Da je puščava kraj zbranosti in duševne poglobitve, nam kažejo sveto-pisemske zgodbe od Mozesa in Elije do Janeza Krstnika in Kristusa. Tudi Mohamed se je pred svojim nastopom umaknil v puščavo, kamor so, hreneč po popolnosti, že od nekdanj hodili krščanski „puščavniki“.

Zato so pa resni, viteški ljudje in gostoljubnost je njih najlepša lastnost, sveta tudi poklicnemu roparju. Kreпки na duši in telesu, trezni in vztrajni, so ti narodi izborni vojaki. Prav te lastnosti so vodile nekoč Arabce in stare Turke od zmage do zmage tja v sredino Evrope. Treznost jim je ukazala že njihova dežela, kjer ni rastlin za opojne pijače, in Mohamed je to lastnost kot marsikatero

FRAN ERJAVEC

Misli ob stoletnici njegovega rojstva

Fran Erjavec

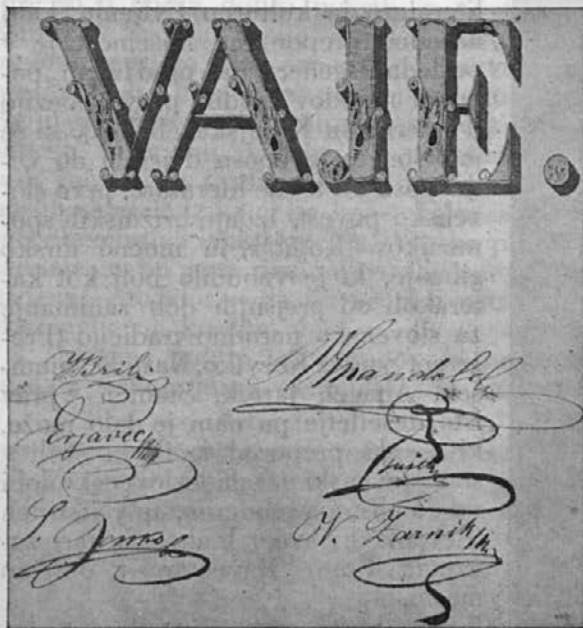
Trideseta leta preteklega stoletja so izredno pomembna za slovensko literaturo in kulturno življenje, kajti narodno preporodna miselnost je v poslednjih generacijah pred letom „pomladi narodov“ rodila pravo poezijo (Prešeren in Kranjska čbelica), ki se je v sonetu in eposu dvignila do veljavnosti svetovne literature, prvo slovensko povest, izdajo brižinskih spomenikov (Kopitar) in močno ilirsko gibanje, ki je vzbudilo bolj kot katerakoli od prejšnjih dob zanimanje za slovensko narodno tradicijo (Prešeren, Smole, Korytko, Kastelic, Slomšek, Ahacel, Jarnik, Stanič). Vprav isto desetletje pa nam je dalo može, ki so naš preporod jačili in širili v staroslovenski in mladoslovenski dobi tja do nastopa moderne. In v vrsti teh (Lévsstik, Erjavec, Jenko, Stritar) zavzema Fran Erjavec prav odlično mesto.

Erjavčevo delo pri gradbi slovenskega kulturnega napredka je — tako kot ga poznamo danes — izšlo iz dveh osnov: iz njegove izredne ljubezni do prirode in življenja v njej, kakor tudi iz njegove vneme za študij in popotovanja, ki so mu pomogla do podrobnega opazovanja in slikanja njemu tako dragega živalskega in rastlinskega življenja v naravi, iz česar so vzklili naravnost klasični spisi te vrste v naši književnosti. A obe pravkar

omenjeni osnovi bi nam mogli roditi suhoparnega znanstvenega pisatelja ali celo samo kabinetnega učenjaka, ki bi o njegovem delu vedel le kak soroden znanstvenik. Frana Erjavca pa je Bog obdaril še s tretjo lastnostjo: z odličnim pripovedniškim darom, ki je Erjavca in njegova dela ponesele v vso književnost, v šole in dvorane, kjer ga študiramo in citiramo, in celo v zadnjo slovensko kmetiško hišo, ki v njej z zanimanjem čitajo njegovo „Mravljo“, „Žabo“, „Raka“, „Rastlinske svatbe“ in „Domače in tuje živali“ itd.

Erjavčevo ime zasledimo prvič v družbi z „Vajevci“ 1855 z Brilom, Jenkom, Mandelcem, Tuškom in Zarnikom, ki so kot osmošolci napisali

v tri zvezke svojega lističa („Vaje“) prve svoje povesti in pesmice. Iz te družbe za slovstveno delo navdušenih osmošolcev sta se zlasti dva povzpela visoko nad tedanje pisce: Erjavec kot prozaist in Jenko kot pesnik, ki sta tik pred nastopom mladoslovenske trojice: Levstika, Stritarja in Jurčiča (Klasje 1866) predstavljala višek naše književnosti v 60-ih letih preteklega stoletja. Erjavec se je v Janežičevem Slovenskem glasniku izkazal kot najplodovitejši in najodličnejši prozaist v dobi Staroslovencev. In od teh let dalje je sodeloval pri vseh znamenitejših časopisih in publikacijah, tako v že omenjenem Janežičevem Glasniku, v Stritarjevem Zvonu, v Slovenskih večernicah in Koledarju, v Novicah in Soči, v Levčevem Ljubljanskem Zvonu in drugih listih, na Hrvaškem zlasti v znanstvenih.

Naslovna stran „Vaj“.

Erjavčevo delo bi mogli razdeliti kar v štiri panoge: znanstveno, poljudno, leposlovno in potopisno. Sodim, da je pravilno, če štejemo njegove poljudno znanstvene spise med najboljše, kar nam je Erjavec napisal. Če čitaš

njegov spis „Mravlja“: ali je to suhoparno prirodno opisovanje te živalce od nog do glave? Ali je to prosto naštevanje vrst, kamor spada, s čim se hrani? Ne, to je pravi življenjski opis velike družine, vojaškega tabora, celotnega občestva. V teh poljudnih delih iz živalstva in rastlinstva se je tako lepo Erjavcu — znanstveniku in strokovnjaku pridružil Erjavec — pripovednik, da smo dobili klasične tovrstne spise, za katere nam marsikateri evropski narod, ki ima visoko razvito književnost, lahko zavida.

Znanstveno delo Frana Erjavca se odlikuje s številnimi rešitvami težkih vprašanj. Pisal jih je večinoma v nemškem in srbskohrvatskem jeziku na Dunaju in v Zagrebu — zlasti o polžih (Die malakologischen Verhältnisse der gefürsteten Grafschaft Görz im österreichischen Küstenlande 1877; O postanku i razvitku trakavica 1862 itd.). Semkaj moremo šteti tudi njegove številne šolske knjige o živalstvu, rastlinstvu, kemiji, mineralogiji, somatologiji i. dr.

Kakor v poljudnoznanstvenih delih se je tudi pri potopisih odlikovalo Erjavčevo bistro oko, ki je ob poti videlo neštete podrobnosti, ki bi jih jaz in ti prav gotovo prezrla. In še to: Erjavčevi potopisi niso samo opisi pokrajine, po kateri popotuje, temveč so prava galerija narodnih slik, značajev in običajev, neredko

celó z vzgojno in satirično noto („Kako se je Slinarju iz Golovca po svetu godilo“, „Pot iz Ljubljane v Šiško“, „Ena noč na Kumu“). Povdariti moramo še to, da je Erjavce vprav s potopisi delal za zblízanje slovenskega in hrvatskega naroda, ko je prvemu kot drugemu kazal lepote krajev in običajev slehernega („Božični večer na Kranjskem“, „Med Savo in Dravo“).

Kot pravi leposlovni pisatelj pa je bil Erjavce sin svoje dobe. Nastopil je v petdesetih letih preteklega stoletja, v dobi Bachovega absolutizma, ki je zatrl vse slovenske liste, bodisi politične bodisi leposlovne, ki so tako bujno vzcveteli v svobodnih letih 1848—1849. Začel je pisati v letih, ko je na našem književnem polju poganjala le borna romantično politična liriska cvetka kakega Tomana ali Razlaga. Zato se ne čudimo, če je tudi marsikatero Erjavčevo leposlovno delo solzavo, šablonsko, epigonsko. A sčasoma, zlasti v šestdesetih letih, ko je na Slovenskem zaživelo pestro društveno življenje (čitalnice, dramatika, petje, telovadba, tabori), je tudi Erjavčeva povest, novela in črtica stopila z vrta v izbo, dvorano, kmetiško hišo in začela stvarno gledati v svet in življenje. Vprav v leposlovnih delih se kaže ves Erjavce: njegova ljubezen do človeka in narave, do preprostega slovenskega kmeta, ki ga tako rad vzgaja in poučuje, do naših lepih narodnih šeg in navad; dalje njegov prirojeni humor, ki nam v tako prikupno šaljivi obliki riše značaje in delo slovenskega človeka, zlasti pa njegov pripovedni talent. Čim bolj se je nagibala romantika v zaton in se bližal realizem, tem bolj so uspevala Erjavčeva leposlovna dela. Dolga je bila pot od novelice „Veliki petek“ 1857 do najboljših povesti iz njegovega peresa: „Ni vse zlato, kar se sveti“ 1886. A Erjavce jo je prehodil in nam ob koncu napisal povest, ki vsebuje vse najboljše lastnosti Erjavca-pripovednika in ki je prava redkost med slovenskimi prozaičnimi spisi.

Pa koliko drugega je še Erjavce storil za naš napredek! Kdo bo preštel besede, ki jih je nabral za slovenski slovar iz popotne torbe? Koliko je pomagal Levstiku, s katerim sta bila velika prijatelja! S kolikimi nasveti je pomagal prijatelju Simonu Gregorčiču! Koliko lepih, prijaznih in poučnih besed je slišal iz njegovih ust naš preprosti človek in naš dijak!

Pred sto leti se je rodil Erjavce, že čez tri leta bomo obhajali petdesetletnico njegove smrti. Premlad je odšel od nas, zato ni čuda, da mu je takrat prijatelj pesnik Simon Gregorčič zapel prekrasno, a globoko občuteno žalostinko „Umrli je mož“. Res, mož je bil Erjavce, ljubezniv zna-

V Gorici 10. jun. 1886.

Dragi gospod doktor!

Nadate vam je gosp. Lovcebral moje pismo, misle dosti parno poslušali, ako ste si njega pozgeli, da se po mojem mnenju sme naš narod spisovati samo si solnične strani. Kaj takega trditelji mi mi pristo miki na misel za naravnost nesposobno in celo škodljivo bi se mi zdelo, ako bi prijatelj prikrival ali celo kajil slabosti, katerih ima, žal, tudi naš narod u obilju. Ali vsaka stvar ima svoje meje, in moja bukaj mora biti razmerica. Če moje pismo, kaj ne sme prekritičiti, in čim je je prestopil, postane spis neresničen, prelitan, presiljen, ali kakor pravi Nemec: manieriert. Tuzgovjez obika restki svet, kakorson je, in zato si je pridobil ne.

Pismo dr. I. Tavčarju

čaj in kremenit, globok, resen znanstvenik pa tudi humorist in satirik. A Gregorčič pravi:

„Ne, ni umrl,
le časne je oči zaprl...“

Tudi mi pravimo ob stotem letu njegovega rojstva: še je med nami, v listih in revijah in šolskih čitankah, v mestih in na deželi poučuje in zabava naš narod s svojimi deli in bo to nadaljeval,

„dokler slovenski rod
biva po zemlji tod...“

Slovenska javnost lepo proslavlja Erjavčevo stoletnico rojstva, saj je dobila prav ob tej slovesnosti v roke dr. Slodnjakovo izčrpno monografijo o njem, saj nam bo Jugoslovanska knjigarna postregla z izdajo vseh njegovih spisov v dr. Slodnjakovi redakciji, saj se ga spomnijo vsi časniki in časopisi z lepimi in pomembnimi članki. Mednje se uvršča tudi „Mentor“, kajti ta zastopa tiste, ki jih je Erjavec z vso ljubeznijo učil in vzgajal v Zagrebu in Gorici in za katere je napisal polovico svojega strokovnega dela, pa prav vse poljudne in leposlovne spise. Slovenskemu dijaku za danes Erjavec ni le učitelj in vzgojitelj, marveč tudi lep zgled kremenitosti v značaju in marljivi delavnosti za narod.

SFINKS:

GLEJ VSE...

Glej, vse, kar je ostalo za me
od svetlo se blesketajočih čaš
v mladosti — to je žalostno srce
z edino uteho v prošnji: Oče naš ...

Orjak vihar, znanilec novih sanj,
sodrug, podpirajoč vsak moj načrt —
z otožnostjo zdaj grenko mislim nanj,
ko čez steptani vzplapolava vrt.

Razgled življenja — tih poset grobov;
tu moč, neustrašenost, tu upanje
je pokopano — zadnji grob, svež, nov
in nezasut, zakrije, kar je še ...

Po blatni poti v mraku negotov
gre utrujen starček ... Pravkar zasijal
izmed oblakov nanj je ko za blagoslov
poslednji mrzle mesečine val ...

BELA MEDVEDICA

Iz mojih spominov o „Medvedici“
boš spoznal, kaj mislim o ljubezni do
Domovine.

Iz pisateljvega Uvoda¹.

Ali si že kedaj v življenju poskusil pisati dnevnik? Velikokrat sem se lotil tega dela, a nikoli se mi ni prav posrečilo. To je silno težavna stvar. Kadar se nič ne zgodi, se nam zdi, da nimamo kaj omeniti, ko pa pridejo važni dogodki — ni časa za pisanje.

Toda pozneje, po več letih se pokaže, da se je vsak dan zgodilo kaj pomembnega; kajti kako bi sicer na svetu nastali važni dogodki? Ne jemljejo se iz zraka, tisoč vsakdanjih dni se združi v en véliki dan, tisoč majhnih dogodkov — v enega velikega.

Hotel bi ti sedajle pripovedovati o enem izmed takih izrednih dogodkov, pa zadevam pri tem na velike težave. Pozabil sem množino manjših stvari, ki so se zgodile pred tem pomembnim dogodkom. Kaj se hoče — nisem namreč izčrpno in redno pisal dnevnika.

Na srečo si lahko pomagam z drugim. Vsak človek nosi v sebi samem še drug dnevnik, dnevnik srca oziroma svojih čuvstev. Morda je manj popoln od napisanega, toda nedvomno prav tako živ.

Odpriva skupaj njegove tihe strani. Z njih bi mogel — če bi se ta stvar razodela s črko ali jasnim znamenjem — razbrati sledove strahu in sovraštva. O tej stvari želim spregovoriti danes — kako se je začela, kako se je na zadnje končala in kako sem se osvobodil njene bolesterne stiske.

Prepričan sem, da danes v tvojem notranjem dnevniku ni znamenj strahu. Takrat, pred leti, v mojem — so bili ... Od najbolj zgodnje mladosti je živelo v mojem srcu sovraštvo!!

Zajedlo se je vame nepričakovano, ko smo bili prvič s starši v gledališču pri „Kościuszku pri Raclavicah“. Danes se ne spominjam mnogo iz te prekrasne igre².

V prvem dejanju je neka gospoda oblečena v karirano obleko, zajtrkovala. Takoj v drugem je prijahal Kościuszko na pravem konju. Prisegal je občinstvu nekaj važnega; mama je jokala in oče je dejal: „Prosim te, umiri se, to nima smisla.“

V tretjem dejanju je med močnim žvižganjem in strahotnim piskanjem prišla v vas ruska pehota. Ti vojaki so pili, bili kmete in peli: „Jaše, jaše beli car!“

Ostale besede je bilo težko slišati.

V naslednjem dejanju so se Rusi že borili z našimi Poljaki. Bitka je bila strašna, na srečo se je v zadnjem trenutku prikazal na konju

¹ V mladinsko knjigo „Nad bregom velike reke“, iz katere je vzeta ta črtica.

² Tadeusz Kościuszko (izg. Tadeuš Koščjuško) je eden najslavnejših junakov poljskega naroda in borcev za njegovo svobodo. V 18. stoletju je samoljubnost in needinost poljske šlahte (plemstva) zelo oslabilo kraljestvo. Tako je prišlo do treh delitev Poljske (l. 1772., 1793. in 1795.), v katerih so si jo velesile Prusija, Avstrija in Rusija kratkoma razdelile med seboj. Po drugi delitvi so se sicer Poljaki uprli in l. 1794. pod vodstvom T. Kościuszka premagali Ruse v bitki pri Raclavicah. A žal je bil Kościuszko kmalu po tej slavni zmagi premagan in ujet († 1817). S tem je bila za več kot sto let uničena poljska svoboda, katero so si Poljaki znova priborili šele v svetovni vojni.

Kościszko in s silnim glasom zaklical kosonoscem: „Pokosite mi to, otroci!!!“

Od tistega časa ne brat Irzek ne jaz nisva hotela imeti Rusov za papirnate vojake, čeprav so imeli zelene obleke z rdečimi našivi in so nosili koničaste čepice na glavah.

Ne pehote nisva marala ne konjenice — sploh nič.

Od tistega časa sva vedno pela v znamenje sovraštva: „Jaše, jaše beli car“, a izgovarjala sva zaradi večjega sovraštva ne „jaše“, marveč „jaha“. In poleti na izprehodih je tisti, ki je prvi zagledal v jarku ali kje pri plotu koprive ali dračje, imel pravico zaklicati: „Pokosite mi to, otroci!“ Koprive so bile vedno Rusi. Posekala sva jih z lesenimi meči, zato, ker Rusi tlačijo Poljake.

Potem se je — nisem pisal dnevnika, zato se ne morem točno spomniti, kdaj — pojavila na razstavi v Sukienicah¹ slika, zaradi katere je naš oče rekel: „Bravo Kossak²! Ves Krakov se trese v temeljih.“

Izraza „v temeljih“ nisva razumela.

V nedeljo smo si šli pogledat to sliko. Izborno se spominjam onega dneva, ker se je očetu mudilo, a jaz nisem znal natakniti rokavic in sta mi venomer dva prsta uhajala v en prst, tako da je zadnji prst rokavice ostal vedno prazen.

Na velikanski sliki so z noži med zobmi na konjih dreveli proti Poljakom Čerkezi. Neki mali deček je ležal skoraj pod konjskimi kopiti.

„Kaj zato, če ga ne poznaš“, je šepnila mama — vsi ljudje so molče stali pred tem platnom — „da si bil takrat tam v Varšavi, bi bil mogel prav tako priti pod te konje. Le pomisli!“

O božiču je potem mama dobila v dar celo mapo zelo žalostnih slik, kjer se vse konča s tem, da smo popolnoma premagani in gremo v verigah v Sibirijo. Stojimo v vrsti, mrak je, kozak nam preti z nahajko in psi lajajo na nas s pragov.

Jokala sva ob teh slikah in pripravljala maščevanje kozaku: kako bi ga ubila.

Tedaj je oče nekoč prinesel pravkar kupljen zemljevid Evrope, na katerem so bile dežele označene v podobah ljudi in živali. Videti je bilo, da se je na svetu zgodilo nekaj pomembnega.

Majhna Poljakinja (Poljska) v štirioglati čepici je jokala v belo rutico; z ene strani ji je pretil Prus v čeladi, z druge Avstrijec s krivci na glavi, s tretje pa je segala po štirioglati čepici velika bela medvedica s črnim nosom in s črnimi očmi.

„To je Rusija.“

Te podobe, bolečine, kakršno sva začutila ob pogledu nanjo, ne pozabim nikoli. Dolgo sva z Irzkom kovala maščevanje ter štela, koliko in kakšnih vojakov bi mogla postaviti proti Rusiji. Kako bi bilo na taki vojni . . . Kako bi kosonosci zamahovali s kosami, rudarji iz Wieliczke³

¹ Tako se imenuje ena najimenitnejših zgradb v Krakovu. Sukienice stoje v središču mesta, na tako imenovanem Rynku (trgu), in so delo arhitekture XIV — XVI. stol. Ime izvira od tržnic, v katerih se je prodajalo sukno in ki so stale tam že l. 1257. Tudi danes so v pritličju razne trgovine, medtem ko je v prvem nadstropju znameniti Narodni muzej, ki je hkratu največja umetnostna galerija na Poljskem. Pred S-mi. stoji spomenik pesnika Adama Mickiewicza.

² Slavni poljski slikar.

³ (Izg.) Vjelička, kjer so znameniti rudniki soli.

s kopačami, Sokoli z buzdovani. Ako bi vse to ne pomagalo, bi mogli priskočiti tudi naši gasilci s sekirami in brizgalnami. Takrat sva verjela, da so naši gasilci najboljši na vsem svetu.

Kadar sva se razgovarjala o tem, je Irzek tako „besno“ škripal z zobmi, da mu je enkrat pritekla kri iz dlesni.

Takrat sva tudi sklenila, „da za kazen“ Velikega Medveda na nebu sploh ne bova prištevala k zvezdam, in bela medvedica, katero sva obenem z velblodi, s krokodilom, tigri, z levi in s celo menažerijo dobila za god — se je istega dne pri turneji zveri pokazala — najslabša.

Z lahkoto jo je premagal mali, s črno belimi progami se smehljajoči konjič — zebra.

Od tedaj je minulo mnogo let z najrazličnejšimi dogodki. Iz majhnih so nastali večji, iz večjih veliki. Ljudje gotovo niso pisali natančnih dnevnikov, saj niso niti opazili, kako hitro se je „stresel v temeljih“ ne samo naš Krakov, kakor ga je naslikal Kossak, marveč ves svet.

Izbruhnila je velika svetovna vojna.

Vse strahote, ki smo jih videli v detinstvu samo na slikah, so se sedaj pokazale v resnici. Narodi so se klali med seboj, kakor smo otroci nekoč z meči sekali koprive po jarkih.

Stali smo na bojišču nasproti istim Rusom, s katerimi se nismo hoteli igrati papirnate vojake. In lahko rečemo o sebi, da smo šli povsod kakor ogenj. Kjerkoli se je pokazal sovražnik, eden, drugi ali tretji, povsod so se dvignili nasproti naši oddelki — kakor bukne ogenj, če zažgeš z mahom porasla tla.

A ko je zacvetala svoboda v naši deželi, so se ti oddelki kakor potoki z gora začeli vračati iz vsega sveta in hiteti v skupno domovino.

Bil sem tedaj že častnik. Moji starši niso živeli več. Služil sem v Varšavi, na Saškem trgu¹, odkoder so nekoč prihajala ruska povelja, kako naj se zatre Poljska, da bi na vseh zemljevidih „v podobah“ jokala kakor zapuščeno dekle.

V istem poslopju so se nekega zimskega dne napolnila okna s častniki in vojaki. Prenehali so ropotati tipkalniki (pisalni stroji) in hitri žvenket sabelj na hodnikih je utihnil.

Vsi so gledali z oken na Saški trg — na sivi zid izmučenih bataljonov.

Kakšni so ti bataljoni v teh raztrganih uniformah, v teh čepicah vseh vrst, v teh razcapanih in pomankljivih škrapetih?! In zakaj nimajo dobrih jermenov, zakaj nosijo puške na vrveh?! In zakaj so njihova povelja podobna našim, a vendarle napol tuja?!

Ker so to bataljoni prostovoljne sibirske poljske divizije, ki so hodili na ta trg tisoče in tisoče milj, preko rek, gora, morja in tujih delov sveta. Medtem so se jim raztrgale uniforme, sneg jim je razjedel čepice, čevlji so se jim razlezli. Sleherni jermen je raztrgan in celo poveljniška beseda se je izgubila v vetru.

Samo ljubezni ni ne voda zalila ne puščavski pesek zasul ne veter razvel.

Izza uličnega ovinka se že sliši glasno trobljenje. Prišel je načelni vodja Jožef Pilsudski², da pozdravi junaške romarje. Za njim generali —

¹ Saški trg je pred palačo istega imena v središču Varšave. Zgradil jo je kralj Avgust II. Sedaj se v nji nahaja poljski generalni štab. Na trgu, s katerega je morala pred leti izginiti kot simbol suženjstva lepa pravoslavna saborna cerkev, je pod stebriščem, ki loči trg od parka istega imena, grob neznanega vojaka.

² Poljski državni maršal.

vsak nosi sto bitk v srcu. Za njim gospodje poslanci, odlični častniki tujih držav v čudnih uniformah.

Skozi vrste sibirskih strelcev se razlegne naglo trobljenje, se odbije od mestnih zidov, plove nizko pod oblačnim nebom. Za špalirjem vojakov je kar črno ljudstva.

Mi vojaki ne gledamo na ljudi, vsi gledamo na vodjo. On na nas. Vsi orkestri igrajo „Jeszcze Polska nie zginela“¹, vse oči gore od ponosa in hrepenenja.

Mimo stopajo vodja, generali, poslanci, odlični častniki.

Vsekakor pa ti hočem povedati, kaj sem mislil v tem naj srečnejšem trenutku. Korak za korakom, ob zvokih himne, pred vojaškim odlikovanjem sem neprenehoma mislil na svoje starše. Čeprav ne žive več, se mi je vendarle zdelo, da morajo stati nekje tukaj med množico.

Še dva, tri, štiri korake dalje in zagledal bom očeta z mamó pod pazduho, že siva in smehljajoča se.

Mislil sem: ako bosta stala blizu špalirja, bi se mogel skloniti proti njima ter neopazno zaklicati: „Jaše, jaše“.

Mama bi takoj razumela, kaj to pomeni.

Tedaj so se načelni vodja in generali in poslanci in odlični častniki nenadoma ustavili. Pohitel sem naprej. Stali so na krilu bataljona, pred majhnim, v zemljo zabitim kolom, pri katerem je bila privezana na verigi mlada, bela medvedica.

Znana, od vojakov ljubljena, iz Murmana pripeljana slavna Medvedica murmanska. Ni se zmenila za nič, rekel bi, da je trdo stisnjena živa kepa snega; le nemirno se je premikala zdaj na desno, zdaj na levo.

Pri kolu sta stala dva vojaka, ki ju je zaupljivo trgala za velike kožuhe — kakor brata.

Kako lepo je bilo to srečanje. Načelni vodja, z gostimi obrvmi, osivel, naprej sklonjen orel — in bela medvedica.

Gotovo bi se tu rad poigral z njo. A ne spodobi se. Orkester igra narodno himno, generali, odlični častniki, gospodje poslanci, vsi gledajo - ne spodobi se.

Tudi meni je bilo žal, da grem tu v spremstvu. Hotel bi biti zdajle „ljudstvo“. Stati med množico kot majhen deček, s starši. Kaj bi rekli ob tem prizoru?!

Mama bi neopazno odgrnila tenčico, a oče bi se sklonil k meni in gotovo rekel kaj modrega.

„Vidiš“, bi rekel, „glej, zdaj se Pilsudski smehlja medvedici. Le pomisli, ali se spominjaš? Pikelhavba — avstrijska čepica — in bela medvedica? Glej! Zdajle je iztegnil roko nasproti nji! Ali vidiš? Svobodni ljudje se ne boje nikogar. Morejo ljubiti vse!“

Ali moji starši ne žive več. Načelni vodja stopa dalje, za njim generali, poslanci, odlični častniki. Ne znam misliti tako dovršeno, kakor moj oče, zato sem, ko smo šli mimo, samo pogladil medvedico z obema rokama po hrbtu.

Ne vem dobro, ali je začutila; imela je toliko snega v trdih kosmatinah.

S pisateljevim dovoljenjem prevedel
FRANCE VODNIK

¹ (Izg.) Ješče Polska nje zginela (ni še propadla Poljska): poljska narodna (in državna) himna.

² Prim. opombo 2 na strani 34.

S KROŠNJO NA HRBTU PO NOTRANJSKEM

„Vsa majsta in vasi,
smo z žlicami obšli.“

(Ribniška.)

Med letom sem sanjal večkrat, da bi šel na taborjenje. Seveda je za to stvar treba kakih dve sto dinarjev, kar je čedna vsotica za take, ki nimajo kapitala. Zanašal sem se na mater, a ko sem prišel domov na počitnice in sem ji razodel, kako in kaj, me ni hotela razumeti. Dejala je: „Kaj boš hodil okoli in hlače trgal, pa še denar dajal za take neumnosti! Sam si zasluži denar, potem pa pojdi, kamor hočeš!“

Prosil sem še nekaj časa, a nisem nič dosegel. Potem sem začel premišljati, kako bi kaj zaslužil. Vse obrti in rokodelstva sem premislil. Nazadnje sem se odločil, da bom prodajal suho robo. Iz moje rojstne vasi je mnogo fantov, ki se ob nedeljah bahajo z lastnim denarjem, ki so ga med tednom zaslužili.

Začetek je težak. Vsake stvari se je treba lotiti na pravem koncu. Če boš volka za rep zagrabil, te bo ugriznil. Zvečer sem v postelji premišljal, kako se ujema z mojim študentovskim stanom, da bi krošnjarij po deželi. Za študenta so knjige in pero, za kmeta motika in grablje. No, pa sem le sklenil, da poiščem tovariša, ki bi me vpeljal v trgovino.

Tovariša sem kmalu našel. Bil je moj nekdanji sošolec in prijatelj Ivan. Skupaj sva hodila v osnovno šolo, dokler nisem šel jaz v mesto. Ivan je rajši „doma ostal in čedo očetovo pasel.“ Bil je že izkušen in je vedel, kako je treba suho robo prodajati.

Drugi dan sva šla v trg kupovat razno drobnarijo, ki se dobro prodaja. Nakupila sva vsak za petdeset dinarjev. Denar sem dobil na posodo od matere. Izbirala sva dolgo, vsako stvar natančno ogledala, da se ne bi našla pozneje kaka razpoka ali grča; še dalje sva „glihala“ za ceno, kajti Ivan mi je rekel, da polovico že pri „glihanju“ doli zbiješ in tako zaslužiš mnogo več nego sicer. S polno vrečo raznovrstne šare sva jo mahnila proti domu. Med potjo so se mnogi čudili, čemu študent nese suho robo. Pa sem se izgovarjal, da bo vse za očeta. Tako nisem prišel v zadrego.

Doma sem robo razložil po postelji in nihče se je ni smel dotakniti, čeprav je marsikoga mikalo, kako se solnica odpira ali kako se obešalnik raztegne in na zid obesi.

Drugo jutro sem vstal že ob dveh. Oče mi je vse zložil v nahrbtnik, privezal še eno rešeto in dvoje sit, pa sem jo mahnil k Ivanu, da ga počakam. Ivan, kajpak, ni vstal tako zgodaj. Še v postelji je ležal in smrčal, dočim mu je mati že kuhala zajtrk.

Pri vratih sem zaropotal s čevlji in takoj so vedeli, kdo je zunaj. Ivanova mati mi je prišla odpirat s svetilko v roki in je dejala: „Naš še spi. Pojdi ga buditi!“

Šel sem v sobo in odložil nahrbtnik na mizo ter zbudil tovariša. Zaspano me je pogledal in rekel: „Aha!“ Potem se je pretegnil in — ena, dve, tri — pa je bil oblečen. Hitro je pojedel koruzne žgance z mlekom ter si naprtil vrečo, v kateri je imel suho robo.

Napravila sva po stari krošnjarski navadi križ in kratek vzdih za dobro kupčijo, pa sva zapustila hišo in vas.

Okrog naju je bila še noč. Tiho sva stopala po cesti. Vsak je imel svoje misli. Jaz sem premišljal, kaj vse bom doživel. V mislih sem si slikal prizore, kako bom barantal z gospodinja za leseno žlico, za lesen krožnik in podobno. Spomnil sem se vsega, kar mi je pravil Matic, ki celo svoje življenje krošnjari. Nekateri pravijo, da je več v svetu, kot doma. Pravil mi je mnogo stvari iz svojega življenja. Poznal je skoro vsako vas, da, celo vsako hišo je poznal. Spal je v hlevih poleg volov ali konj, na svislih ali celo v sobah, kar pa se je pripetilo le redko, redko. Vse, prav vse se je vrstilo pred menoj.

Pod Boncarjem sva počivala. To je strmen hrib, preko katerega gre cesta. Mimo naju je tekla majhna voda. Napila sva se, da ne bi potem trpela žeje, ker na Blokah je zelo malo pitne vode. Noč se je jela redčiti in rahla rumena zarja se je pokazala na vzhodu. Vstala sva in nadaljevala pot, ki naj bi naju pripeljala v Cerknico in na Rakek.

Na vrhu sva srečala prvega človeka. Bil je gozdar. Na rami je imel sekiro, v roki pa žago. Vprašal naju je kakor je sploh navada:

„Kam pa gresta, fanta?“

„Do Runarskega, potem tja daleč do Studenca in še tja do Velikega vrha.“ Nalšač sva mu tako povedala; kaj ga pa skrbi, kam pojdeva. Od Runarskega do Velikega vrha je pičle pol ure razdalje. Tako govore mali krošnjarji, ki so prvič stopili v svet.

„No, sta že za kaj, ko gresta tako daleč.“

Ivan je začel: „Vidiš, srečala sva moža, zato nama bo sreča mila in precej bova zaslužila. Ako srečaš staro babo ali — Bog ne daj, celo ciganko — je bolje, da se obrneš in odložiš za tisti dan krošnjo. Tako je!“

Postal sem za en svet bogatejši, če je bil sploh kaj vreden. Jaz sem namreč take vere, da ne verjamem ne vražam ne strahovom. Ivan pa je vse to sveto verjel in vedel tudi vsemogoče dokaze, da je res. Jezen je bil, če se mu je oporekalo. Zato sem ostal tiho.

Precej dolgo sva hodila po bloški planoti. Vasice so še večinoma spale, le marljive gospodinje so hodile okrog hlevov in svinjakov. Tudi peteline moram pohvaliti, kajti kar kosali so se, kdo bo glasneje pel. Hitela sva, da ne bi hodila v vročini, zakaj takrat je hoja neznosna, posebno če težko neseš.

Na Bločicah sva počivala na nekem mostu, ki je imel za ograjo tako debel zid, da sem nehote vzkliknil:

„Tukaj se gotovo boje Turkov! Saj je ta most prava trdnjava.“

Na tej ograji sem odložil nahrbtnik, izvlekel iz žepa koruzni kruh ter pričel jesti. Mojemu zgledu je sledil tovariš. Toda suh kruh se mi je kmalu ustavil v grlu, da sem si moral pod mostom ugasiti žejo in osvežiti usta.

Polovico kruha sem shranil „za hude čase“, ko ne bom imel v kaj vgrizniti.

Ko sva tako počivala na „obrambnem zidu“, je pridrdral po cesti zaprašen voz s parom konj. Voznik naju je vzel na voz.

Ivan se je takoj zapletel v pogovor z voznikom. Dovolj sta kričala drug drugemu v uho, pa ju še nisem razumel, ker je voz neusmiljeno ropotal. Zato sem se obrnil nazaj in gledal, kako beži cesta pod vozom. Kadar smo se peljali skozi vas, sem ogledoval hiše in razne primitivne napise po gostilnah in trgovinah. Črke so bile zelo skregane, kajti druga drugi so obračale hrbet. Slikar ni tudi poznal enakopravnosti. Nekaterim črkam je odmeril večji prostor, drugim manjšega.

Pripeljali smo se do Grahovega. Tu se mi je odprl pogled na Cerkniško jezero, o katerem pa sploh ni bilo sledu. Le ozke črte so se vile po širokem polju. To so bili potoki. Jezero je usahnilo, kar je velika dobrota za kmete. Na jezeru nakosijo mnogo sena, ki pa ni dosti vredno; diši namreč po gnilobi in po žabji luži. Pri nas doma bi ga porabili kvečjemu za steljo. Kako tukaj z njim razpolagajo, ne vem, ker se takrat nisem za to stvar zanimal.

Za Grahovim je prišla vas Martinjak. Ta vas ni prav nič znamenita, omenjam jo samo zato, ker je zadnja vas pred Cerknico. Od Martinjaka do Cerknice rastejo ob cesti lipe in kostanji. Prijetno je pač hoditi v senci teh dreves. Tudi naš voznik je obračal konje vedno v senco.

Čim bolj smo se bližali Cerknici, tem bolj se me je pollaščala malodušnost. Truden sem bil že itak od dolgega pota, toda čakalo me je še celo popoldne dela. Hoditi bom moral neprenehoma od hiše do hiše kakor berač. Jed si bom moral izprositi pri

ljudeh, uh, kako bo to sitno! Toda nisem smel vreči puške v koruzo. Kar sem začel, bom tudi dokončal! Takšen je bil moj sklep.

Pri prvi hiši sva skočila z voza. Zahvalila sva se vozniku in rekla na tihem: „Križ božji!“ ter začela prodajati. Razdelila sva hiše tako, da sem jaz dobil desno stran ceste, on pa levo. Stopim kar v prvo hišo:

„Dober dan! Rabite mogoče kaj lesenih žlic, krožnikov, — e — e — e — solnic, kladiv, — e — e — ščipalk?“

Prav nič se nisem mogel spomniti, kaj prodajam. Sproti sem se moral zmišljevati imena. Žena je odkimala:

„Sedaj ne bo nič! Imamo vsega dovolj! Pa denarja ni, sinek, denarja!“

„Kaj denar! Saj dam čisto poceni! Danes je čas, da poceni kupite, jutri ga ne bo več!“

„Ko pa ni denarja!“

„Torej ne bo nič kšefta!“

„Nič, nič!“

Odšel sem k drugi hiši.

„Krožniki, valjarji, sita, rešeta!“ sem vpil pri vratih. Iz neke votline — menda je bila klet — je prišla stara ženica in odkimala, ko me je zagledala s suho robo.

„Ni gospodinje doma!“

Pri drugi hiši ista pesem: „Sita, rešeta, vešala, vse prav po ceni!“

„Imaš ščipalke za perilo, fant?“

„Seveda!“

„Koliko stane ducat?“

„Samo pet dinarjev! Če jih vzamete sto, samo trideset dinarjev!“

„Pokaži, so res lepe?“

„Seveda! Iz javorovega lesa, bele kot sneg!“ Vzel sem iz nahrbtnika škatlo in pokazal ščipalke. Gotovo so ji bile všeč. Vzela je vso škatlo in mi dala tri kovače. Prvi moj zaslužek! Dobička sem imel štirinajst dinarjev. Sladka tolažba za moj lačni žep!

Hodil sem od hiše do hiše in ponujal blago. Obral sem tako pol Cerknice, ponavljajoč staro pesem: Sita, rešeta...

Na trgu blizu stare cerkve stoji vodnjak. Ob tem vodnjaku sva se morala z Ivanom srečati. Ura na cerkvenem stolpu je kazala pol petih. Spomnil sem se, da nisem od zjutraj nič jedel. S slastjo sem pojedel kruh, ki sem ga spravil na „turški trdnjavi“. Potem je prišel Ivan.

„Si dobil kaj jesti?“ me je vprašal.

„Da, dobil sem!“ sem se zlagal, ker nisem hotel povedati, da si ne upam prositi.

„Kje si pa dobil?“

„Tam!“ sem pokazal z roko proti dolenjemu koncu.

„Jaz sem se tudi do sitega najedel v župnišču. Fižol in repa skupaj zmešano, to ti je jedača!“

Kako sem ga zavidal! On se je najedel, meni pa je želodec očital malomarnost, čeprav je dobil kos kruha.

Ivan je zopet vprašal:

„Koliko si napravil dobička?“

„Čakaj, ne vem natanko.“

Prišel sem prešteti denar. Na koncu štetja sem ugotovil, da sem napravil dobička za petintrideset dinarjev. Lepa vsotica za novince! Robe sem imel še za dvajset dinarjev kupne cene. Zanj sem mislil dobiti tri ali štiri kovače. Ivan je zaslužil pet kovačev.

„Dobro kupčijo si napravil, kaj?“ sem ga pohvalil.

„Presneto, to ni nič! Prejšnje čase sem takoj prvi dan spravil osem kovačev. Seveda, vsak hoče biti krošnjar, še študent!“ in me je pogledal s kritičnim očesom.

„Ali se bova spet ločila?“

„Ne, zdaj ne. — Lahko te izgubim!“

„Še rajši vidim! Veš, nič kaj rad ne hodim sam.“

Nekaj časa sva še posedela pri vodnjaku, potem pa sva odrinila naprej. Počitek mi je dobro del. Laže sem hodil od vrat do vrat. Enkrat sem jaz potrkal, drugič on. Prišla sva tudi do pošte. Potrkam jaz. Ven pride poštni uradnik in ko naju zagleda, pravi: „Pisem pa nič ne sejemo.“ Pa se oglasi v sobi glas: „Kaj pa je, fantiča, pojdiva sem!“

Šla sva v sobo in uradniki so nakupili precej drobnarije za ženo ali za otroke. Potem je Ivan odločil, da ne bova več prodajala.

„Počijva!“ je dejal.

„Hvala Bogu!“ sem dostavil.

Šla sva iz trga in legla pod smreko ob vznožju gore Slivnice. Noge so mi bile za počitek zelo hvaležne. Kar čutil sem, kako se živci radujejo. Ležal sem na hrbtu in gledal modro nebo, bele raztresene oblake in ugibal, kakšno obliko tvorijo. Vedno so se spreminjali, zato sem jim moral dajati vedno nova imena. Včasih je bil na nebu konj, včasih mož, žena z dolgimi kitami, ladja.

Polagoma sem zadremal.

Ivan me je zbudil: „Kaj misliš kar tukaj prenočiti?“

„Kje pa sem? Na Rebri?“ Nisem se mogel takoj spomniti, kje sem. Zagledal sem nahrbtnik in postalo mi je jasno.

„Pojdiva iskat večerjo in prenočišča!“ je zapovedal.

Vrnila sva se v trg. Ivan je poznal malone vse hiše, kjer se dobi prenočišče.

Zato nisva nič stikala okoli, ampak sva zavila kar k določeni hiši. Res sva prenočišče dobila. Pa ne samo prenočišče, tudi večerjo in zajtrk.

Po večerji sva šla spat na mrvo. Bilo je temno, zato sva mnogokrat butnila z glavo ob tram ali voz. Končno sva prišla do pravega kraja. Tu je bila le še večja tema, kakor drugod. Treba si je bilo tudi napraviti ležišče. Zopet je bila moja glava deležna trdega blagoslova desk in prečnikov.

„Av!“

„Kaj je?“

„Arduš. Nikdar več ne grem tako pozno spat! Av!“

Tako sva se zadevala, da nazadnje res nisva vedela, kje so nastavljeni prečniki. Razkopavala sva seno, da bi se lahko zavila vanj. Pri tem poslu sva včasih prišla preveč skupaj in glavi sta se trčili na mojo in njegovo jezo. Da bi skupaj ležala, s tem ni bilo nič. Jaz sem se odločil, da bom šel spat k lini. Ha, koliko bolj prijetno je bilo pri lini! Svež zrak je prihajal skozi njo. Toda seno je bilo polno prahu! Ko sem začel delati jamo in grabiti seno za odejo, se je vzdignil tak prah, da sem začel kašljati in kihati na vse pretege.

„Čhm! — Khm! — Khm, čih! —

Ivan se je pričel smejati. —

„Kaj pa delaš? Menda vendar nisi vzel „šnof tobaka“ s seboj?“

„Tak prah — čhm — je, da — khm! — ne morem dihati!“

Pritisnil sem kapo k nosu in se počasi, čisto počasi ulegel. Stisnil sem obraz kolikor mogoče k linici, a samo pritisnil, kajti linica je bila zelo ozka, in počasi zmetal nakopano seno nase. Malo sem še počakal, da se je prah polegel, potem sem pa nemočno užival blagodejnost ultraviolettih žarkov — če jih je bilo sploh kaj!

Nekaj časa sva še klepetala, nato pa je prišel angel zlat in nama zaprl trudne oči.

Sonce je prijetno sijalo skozi malo lino na moj obraz, ko sem se prebudil. Tako prijetno bi bilo ležati uro ali dve na mehkem senu. Toda delo me je čakalo. No, danes zvečer bom že doma in imel bom svoj denar. Juhej! Kako bo to lepo. Balinal bom lahko z velikimi fanti in bom mnogo stavil.

Pretegnil sem se, zazelal, pa še nisem mogel vstati. Noge so me zelo bolele, posebno na podplatih. Potipal sem z eno roko in ugotovil žulje. Na, še tega je bilo treba! Zdaj pa še prodajati ne bom mogel, ker si nisem mogel niti čevljev natakniti na noge.

Tedaj se je pričelo poleg mene nekaj vzdigovati. Kopica sena se je dvigala. Tudi stokanje sem čul od spodaj. „Križana gora,“ sem vzdihnil, „zdaj je pa po tebi! Toda kdo je spodaj? Ivan ni, njegovo ležišče je prazno. Mogoče brezposelnik, ki je zraven mene prenočil?“ Seno se je še enkrat dvignilo in pokazala se je glava — mojega tovariša Ivana. Razkuštrani lasje bi ga res izdajali za ravbarja, toda saj veste, da on ni nikomur skrivil niti lasu na glavi.

„Povleci me ven! Saj komaj diham! Prah — khm! No daj roko — čhm!“

Prijel sem ga za roke in ga vlekel iz sena. Hu, zopet se je dvignil prah. Podražil sem ga:

„No, zdaj boš pa tudi ti lahko brezplačno užival „šnof tobak!“

„Ne bom ga, ne!“ je rekel in zbežal drugam. Tudi jaz sem jo ubral za njim, toda pozabil sem kapo. Takoj sem se vrnil ponjo, ker jo je bilo škoda kar tako pustiti v mrvi. Potem sva šla po lestvi doli v hišo. Dobila sva skodelico mleka in koruznih žgancev. Po jedi sva se gospodarju zahvalila za prenočišče in hrano. On pa je zamahnil z roko:

„Kaj bi tisto! Le dobro prodajajta svojo robo, pa srečno hodita!“

Odšla sva na cesto. Čevlje sem vrgel v nahrbtnik in bos koračil skozi trg na Rakek, kjer sva upala, da bova prodala, kar nama je še ostalo.

Res, sreča nama je bila mila! Ni minila ura, pa že nisva imela več niti kosa „suhe robe“. V žepih so nama cingljali svetli kovači, h katerim je roka rada uhajala, da bi videla, če so vsi na pravem mestu.

Tedaj mi je Ivan rekel:

„Sedaj, ko sva prodala, pojdeva domov. Pa ne peš, ker komaj hodiš in se-bojim, da te ne bi kje pustil. Vidiš, tukaj se bova usedla in počakala voznikov. Vem, da bodo prišli! — Ná denar, pa pojdi k mesarju po klobaso in k peku po kruh! Veš, k tistemu peku pojdi, kjer sva prodala žlico. Vse skupaj prinesi sem. Pa hitro pojdi!“ — je še zavpil za menoj.

Kmalu sem našel neko mesarijo, kjer sem dobil velik kos klobase za nizko ceno. Za peka pa sem že prej vedel, kje je. Nato sem se vrnil.

Ravno sva se udobno razpoložila in začela s slastjo otepati kruh in klobaso, kar pridejo pobalini ter naju začno zmerjati z Ribničanom Urbanom, s siho robo in še z mnogimi drugimi žalitvami, ki jih tudi Ribničan ne more mirno vtakniti v žep. Nekaj časa sem mirno poslušal to vpitje pred seboj, potem me je pa prijela silna jeza, da sem enemu zagnal kar klobaso v obraz, ker drugega nisem imel pri sebi. Družba se je spogledala in zavpili so: „Le dajmo ju!“ Vsi so planili nad naju. Toda dobro sem poznal take razgrajaje. Mnogo govoričijo in se postavljajo; kakor žabe se napihujejo, ko pa je treba malo huje udariti, pa zbežijo. Nič nisem imel v rokah, oni pa so imeli palice. Prvega sem udaril po nosu in mu iztrgal palico. Zakričal je: „Bežimo, bežimo!“ Toliko sem še imel časa, da sem razdelil nekaj gorkih po njihovih hrbtih, potem so pa zbežali.

Tedaj se je pripeljal mimo voznik, ki je peljal na postajo hlode. Ivan ga je vprašal, odkod je:

„Iz Loškega potoka,“ je odgovoril.

„Ali bi nas vzeli na voz?“

„Seveda! Kar gori sedita!“

Nemudoma sva ubogala. Sedla sva na voz, ki naju je zapeljal prav do Loškega potoka, od tam pa sva šla peš proti domu.

In kaj mislite, da sem naredil z denarjem, ki sem ga zaslužil? Na taborjenje sem mislil iti, pa vobče nisem šel. Denar sem spravil in ga ob začetku leta porabil za knjige, da sem materi in očetu vsaj nekoliko ublažil skrb za moje šolanje.

MOJMR GORJANSKI:

JESENSKE IMPRESIJE

JUTRO

Sonce se dviga nad gozdom
in toplje po rosнем listju in travi.
Pajki razpredajo mreže po trnju. V goščavi
na hribu se pase živina.

Drobna ptica v grmovju je razpela peroti
in zletela čez vrhove temnih smrek.
Voda polzi neslišno v jarku ob poti
preko izpranih skal.

Vonj po preperelem listju puhti iz razmočenih tal.
Vse naokoli je trudna tišina,
siva drevesa, zeleni mahovi,
polja in njive, vas in vrtovi.
Nad vsem je razpeta jesenska modrina.

SREDI DNEVA

Mehka toplota se je od nekod razlila
preko vasi in preko nas.
V zvoniku starem je ura odbila
odmerjeni čas.

Z njiv se vračajo ljudje
in v cerkvi na hribu poldan zvoni.
Po hišah so onemeli glasovi.
V drevju vešer šumi.

Zvon je utihnil
in nekje je zazvenela pastirska piščal.

VEČER

Burja je zaplahutala prek sadovnjakov
in butnila v vrhove starih dreves.
Čez nebo se razgrinja kup črnih oblakov.
V globeli se voda zaganja čez jez.

Klepteci pojo . . .
Na dolgih drogovih se majejo, zibljejo,
dvigajo kvišku in spet pripogibljejo
v ritmu zbesnelih vetrov.

Jaz hodim sred burje . . . in nočem domov
v zavetje zaprtih, pobeljenih sten.
Jaz hodim po polju in mimo vrtov,
jaz hočem v dušo ujeti — jesen.

NOVE KNJIGE

Bolhar Alojzij: Anton Bezenšek. Njega življenje in delo. Celje 1934. Če bi se sestali zastopniki vseh južnoslovanskih narodov: Slovenci, Hrvatje, Srbi in Bolgari ter bi se vprašali, kaj je kdo prispeval k skupni kulturi, bi pokazali Slovenci s ponosom predvsem na dva naša kulturna delavca: na Kopitarja, čigar ime je v neločljivi zvezi z Vukom in s postankom srbskega književnega jezika, in na Bezenška, očeta bolgarske stenografije, čigar ime bo pa vedno s častjo omenjala tudi zgodovina slovenske in hrvaške stenografije. Kopitarjevo delo je bilo že večkrat obširno popisano in Srbi so v laiskavih besedah priznali izredni pomen, ki ga ima Kopitar za postanek njihovega književnega jezika. Naj omenim samo temeljito delo Ljubomira Novakovića o Vuku (Život i rad Vuka Stef. Karadžića, kjer po ugotovitvi, da je Vuk tvorec sedanjega srbskega književnega jezika, doda pisatelj, da bi brez Kopitarja tudi ne bilo — Vuka: "... jasno se vidi, da je Kopitar stvorilo Vuka književnikom i da nije njega bilo, po svoj verovatnosti Vuk uopšte ne bi ni bio književnik... Kopitar je bio Vukov učitelj, pomagač i zaštitnik." (Str. 731.) Zato pa „njegovu (Kopitarjevo) će se ime sa zahvalnošću pominjati u srpskom narodu dokle se god bude pominjalo i Vukovo.“

S tem naravnost epohalnim pomenom, ki ga je usoda namenila Kopitarju, se seveda Bezenšek ne more primerjati, ker pač tvorca stenografije pri vsej važnosti, ki jo opravičeno pripisujemo tej važnici, ne moremo primerjati s tvorcem književnega jezika — in to je Kopitar za Srbe vsaj posredno. Vendar pa spada tudi Bezenšek v galerijo izredno pomembnih Slovencev, samo da se tega naša javnost doslej ni zavedala, ker Bezenšek skoraj 20 let po smrti ni našel svojega življenjepisca, ki bi se bil z ljubeznijo in umevanjem ugloobil v njegovo vsestransko delo. Letos pa je izšla knjiga, ki o njej poročamo in ki je prav tako v čast največjemu mojstru stenografije med južnimi Slovani, neumornemu organizatorju in pisatelju kakor njegovemu biografu. Knjiga o Bezenšku ni morebiti suboparen življenjepis kulturnega delavca, ampak na eni strani ključ za umevanje stenografije pri Slovencih, Hrvatih, Bolgarih in deloma tudi pri Srbih, na drugi strani se pa bere kakor roman kmetskega mladeniča, ki so mu radodarne rojenice poklonile pri zibelki bistro glavo, veselo podjetnost, prijetno družabnost, pa je šel za svojo zvezdo vodnico in zapustil s svojim delom trajne sledove med vsemi južnoslovanskimi narodi.

Knjiga kaže bravcu, da smo Slovenci ustvarili stenografijo ne samo sebi, ampak tudi Hrvatom in Bolgarom, pa tudi za srpsko stenografijo nismo brez pomena, in če se bodo na osnovi Magdičevega sistema združili v stenografiji Srbi s Hrvati — kajti res ni potrebno, da imamo za srbskohrvaški jezik dve deloma različni stenografiji — bomo Slovenci lahko rekli, da smo utemeljitelji stenografije pri vseh južnih Slovanih. Že radi tega spoznanja je vredno prebrati knjigo o Bezenšku. Ne navajamo tega radi kake bahavosti, ampak radi tega, ker nas iskreno veseli, da nismo prišli v Jugoslavijo praznih rok, ampak da pripada tudi nam skromen delež na sedanjih kulturnih stopnji južnih Slovanov.

Zato pa priporočamo to knjigo dijakom višjih razredov, posebno tistim, ki se uče stenografije. Knjiga se prijetno bere in nudi hvaležno gradivo za kako predavanje v višjih razredih. In še nekaj prav potrebna se uči dijak iz nje: priobčevati izsledke znanstvenega dela v mikavni obliki. I. Dolenc.

Felix Timmermans: Pieter Bruegel. Roman. 1934. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Leposlovna knjižnica 16. Prevedel Ferdo Kozak. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 330. Navdušenje, ki ga je vzbudil Timmermans med Slovenci s svojim „Župnikom iz cvetočega vinograda“, se bo ob tem življenjepisnem romanu še stopnjevalo. Ko prebereš Steletov uvod „Življenje in delo Pietra Bruegla“, izveš vse potrebno o junaku romana — živel je 1525 - 1569, njegovem času in slikarskih strujah one dobe ter si v številnih lepih reprodukcijah ogledaš Brueglove najznačilnejše stvaritve ter spoznaš, da so glavne sestavine njegove umetnosti krajina, groteska in žanr ali upodabljanje ljudskih nraov. Brueglova življenska pot od preprostega kmečkega otroka do najpomembnejšega umetnika svoje dobe z vsemi zaprekami in boji in avanturami v razgibanem času šestnajstega stoletja in še njegove slike, ki tako živo naravnost drastično predstavljajo ljudi te dobe in Brueglove odnose do njih, so izvali Timmermansa. V Vasi, Debeluhih, Veroniki, Suhcih, Antwerpenju, Pri mojstru Cockeju, v Sraki, V Italijo, v Mokroveseli umetnosti, v Bruslju in Velikem potovanju je orisal svojega velikega rojaka tako živo in plastično, da mu slediš kakor omamljen, dvojno uživajoč: umetnost sodobnega pisatelja in umetnost slikarja mojstra iz davnih dob. Jezik prevoda je gladek in lep, oprema prvovrstna. Toplo priporočamo!

Stijn Streuvels: Hlapec Jan. Prevedel Mirko Javornik. 1934. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 172. Cena vez. Din 50—, broš. Din 40—.

Poleg Timmermansa, s katerim nam je Jugoslovanska knjigarna — v svoji Leposlovnici odprla vrata v vrt mlade flamske književnosti, nam je v 55. zvezku svoje Ljudske knjižnice predstavila še drugega sodobnega pisatelja Stijna Streuvelsa, ki je sicer v življenju Frank Lateur. Kakor Timmermans tako tudi Streuvels v veliko ljubeznivo riše svojo flamsko zemljo in njene ljudi. V „Hlapcu Janu“, čigar naslov je v izvorniku „Langs de Wegen“, se vživimo v flamsko gruntarsko in kajžarsko življenje, ki je podobno našemu, in spremljamo Jana, ki se poslovi iz službe pri gruntarju Horsteju ter prevzame očetovo posestvo za revno kajžo, kjer se le težko udomači in potem, ko se poroči, gara in gara, a končno le omaga in propade ter doživi še nehvaležnost otrok, na kar ga vodi berača pot zopet na Hosterjevino, da umre v okolju, iz katerega je bil izkoreninjen. Jan je preprost človek, ves naraven, in taki so v povesti tudi drugi. Med njimi se čutiš kakor doma. Jezik in slog sta svojevrstno stvarna in preprosta in naravnost vzorno skladna z vsebino.

Stanko Petelin in Anton Krošl: Pregled občne zgodovine. Sestavila 1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Mohorjeva knjižnica 67. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. I. del: Stari vek. Str. 106. Cena Din 9.— za ude. II. del: Srednji vek. Str. 279.

Velikanski napredek v območju malone vseh znanstvenih panog je človeku že zdavnaj vzel možnost, da bi v dobi svojega kratkega življenja lahko vsaj površno obvladal vse stroke. Zato so strokovnjaki, vsak za svojo panogo, začeli pisati in sestavljati priročnike, ki te o posameznih vedah kolikor se da kratko, pa temeljito pouče. Do danes Slovenci razen Kranjčevega Pregleda jugoslovanske zgodovine nismo v zgodovinski stroki imeli ničesar podobnega v slovenskem jeziku pisanega. Zato sta se profesorja Stanko Petelin in Anton Krošl lotila hvalevredne naloge in nam v štirih zvezkih (dva sta že izšla, dva pa v kratkem še izideta) sestavila „Pregled občne zgodovine“. Le-ta vsebuje vse količkej važne podatke iz vse svetovne zgodovine od najstarejših časov do danes. Posebno prednost daje knjižni dejstvo, da so koncem slehernega poglavja v razvojni črti dosti obširno opisane socialne in gospodarske razmere ter književnost in umetnost vsakokratne dobe. Na drugi strani pa ne smemo prezreti koristi, da sta delo sestavljala domača zgodovinarja, ki dogodkov iz slovenske preteklosti nista omalovaževala ali celo prešla, marveč sta v pravilnem razmerju do svetovne zgodovine opisala tudi domačo. Komu bo pa koristil ta pregled? Prav vsakomur! V prvi vrsti seveda študentom, ki jim bo knjiga izboren pripomoček za ponavljanje obsežne zgodovinske snovi. Pa tudi drugim, ki se po kon-

čanih šolah bavijo bodisi s kulturno, gospodarsko ali politično zgodovino ali s kako drugo stroko, bo dobrodošlo sredstvo. Saj bi si človek marsikdaj rad osvežil znanje zgodovine, da bi mogel pravilno vzporediti posamezne dogodke in dobe, pa nima volje in časa, da bi se v ta namen poglobil v študij zgodovine. Zato bo s to knjigo premnogim ustrezno.

F. T.

Cvetje iz domačih in tujih logov. Urejuje prof. Jakob Šolar s sodelovanjem uredniškega odbora. 1934. Založila Družba sv. Mohorja v Celju.

Pod tem starim znanim naslovom, ki ga je dal 1861 Anton Janežič svoji knjižnici, s katero je hotel dvigniti našo književnost in nuditi našemu narodu dobre knjige, je začela Mohorjeva družba novo zbirko, ki je namenjena predvsem šoli, dijaštvu, a prav tako tudi najširšemu občinstvu, ki si zdaj lahko nabavi naše najboljše pesnike in pisatelje, ker je cena „Cvetju“ tako nizka, da jo bo pač zmogel vsakdo. Doslej sta izšla v „Cvetju“ dva naša klasika, in sicer v prvem zvezku Gregorčič, v drugem Levstik.

Simon Gregorčič: Izbrane pesmi. Priredil dr. Ivan Pregelj. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 145. Cena broš. za ude Din 9.—, za neude Din 12.—, v platno vez. za ude Din 18.—, za neude Din 24.—. Pregelj nam v Uvodu (str. 5—22) v „Pesnikovem življenju“ ne poda bistveno nič novega. zato pa v naslednjih poglavjih, ki so „Človek“, „Pesniško delo“, „Snovni motivi“ in „Slog in pesniški izraz“ po svoje obdela Gregorčiča, ugotavljajoč, da je njegova pesem „trpnost slovenskega gorskega prebivalstva, idealizem katoliškega duhovnika in slovenskega izobraženega domoljuba, eno samo močno domotožje, idilična elegija mehkega in blagega slovenskega srca“, da je pesnik „zgodno vzgojen, etično učeč, toplo didaktičen, neprisljomen sicer, a zavestno, neredkokrat kar domisličen in občansko poučen“. Poglavja o motivih in slogu bo dijak zlasti vesel, ker sta naravnost strokovnozgodno podani. Izbor pesmi se skoraj pri tolikem številu ni mogel ponesrečiti. Prireditelj jih je razdelil v štiri oddelke: rodoljubne, aforistične, osebno izpovedne in narativne. Izboru sledijo opombe k vsaki pesmi in še za šolo vprašanja o Gregorčiču, ki bodo nudila dijaku dovolj izbere za predavanje.

Takoj na prvi strani uvoda popravi: „na Libušnjem v tolminski dekaniji“, ker ne spada v kobariško, kot bereš. Glede „ciklično občutenega prigodniškega dnevnika iz boleznj“ (str. 11), menim, bi kazalo opozoriti, da so v njem povezane pesmi tudi starejšega datuma, gotovo iz dobe — „molka“, ki ga je Pregelj (str. 8) diplomatično raztolmalčil.

Fran Levstik: Martin Krpan. Priredil dr. A. Slodnjak. Str. 48. Cena broš. za ude Din 3[—], za neude Din 4[—], vez. Din 9[—], za neude Din 12[—]. Drobna knjižica, a naši javnosti kar potrebna. Saj je bila ta velika umetnina našega slovstva le težko dostopna, čeprav je napisana tako, da bi jo mogel in moral brati vsak Slovenec vsaj enkrat na leto. V odlomkih smo jo brali v šolskih berilih, a delo je v celoti izšlo le v Zbranih spisih in med vojsko v veliki ilustrirani Smrekarjevi izdaji „Nove založbe“. Sedaj pa nam jo je ponudila Mohorjeva družba v priročni obliki za malenkosten denar, opremljeno z uvodom in vsem, kar nam more razumevanje tega dela poglobiti in olajšati.

Izdajo je priredil odlični poznavavec Levstikove osebnosti in njegovega dela, prof. A. Slodnjak. V uvodu nas obširno seznanja s sorodnimi snovi v ruskem, srbskem in slovenskem narodnem izročilu (Štampilhar, Pegam in Lambergar, Kljukec, Klepec); potem se obširno bavi z nastankom povesti, dokazuje, da je Levstik po vsej verjetnosti spoznal snov v veliki neohranjeni narodni pripovedki. Opozarja nas na prvotno obliko povesti v dveh delih; Levstik pa je zaradi razmer objavil le prvega izmed njiju v nekoliko opiljeni obliki. V zadnjih dveh poglavjih nas pouči o pomenu Krpana za naše slovstvo in o slogu, besednem zakladu ter zgradbi povesti. Tudi ta zvezčič navaja glavno slovstvo za nadaljnji studij Levstika in njegovega dela. Vprašanja, ki jih ob koncu postavlja, bodo pač za nižješolca pretežka, a bodo zanimala višješolca.

Po teh prvih dveh zvezkih „Cvetja“ težko pričakujemo nadaljnih, saj nam bodo kot šolski klasiki lepo nadomestili čitanke, ki so se v tradicionalni obliki pač preživele. Družba napoveduje za to leto še Sovretov prevod Horacijevga Pisma o pesništvu, Jurčičevega Jurija Kozjaka in Vodnikova Izbrana dela.

Frana Erjavca zbrano delo. Uredil Anton Slodnjak. Prvi zvezek. Ljubljana 1934. Jugoslovanska knjigarna. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 264. Cena vez. Din 60[—]. Drugi zvezek. Str. 300. Cena vez. Din 90[—]. Dr. Anton Slodnjak, ki se je že v Levstikovem Zbranem spisu izkazal s svojo strokovno razgledanostjo, je pokazal tudi s prvima dvema zvezkoma Erjavčevega Zbranega dela, da ume, kako se streže stvari, ki ji pravimo redigiranje. Kakor smo se doslej v Levstikovih in Erjavčevih zadevah zatekali k Levcu, tako se bomo poslej k Slodnjaku. V prvem zvezku, ki obsega „Spise iz prirode“ (Žaba, Mravlja, Vulkanske moči. Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo, Velblod, Živali popotnice, Odkod izvirajo gliste in kako se spreminjajo, Rastlinske svatbe, Rak), je urednik priobčil na

podlagi vseh mogočih virov in sodobnih podatkov popolno podobo Erjavčevega življenja in dela ter vsega, kar ga osvetljuje v dobi in v razmerju do sodobnikov in prijateljev. Prav tako strokovnoskrbno je pojasnil urednik s svojimi opombami in poročilom (str. 241—263) posamezne spise in njihov prvotni jezik. Uvod prinaša več slik: štiri Erjavčeve iz raznih dob (dve z gospo), faksimile „Vaj“ in pisma dr. Tavčarju ter Ferd. Schmidta in dr. V. Zarnika. V drugem zvezku nam dr. Slodnjak obrazloži, kdaj in kako je pisal Erjavce svoje „Domače in tuje živali v podobah „Slovenski mladini v pouk in kratek čas, katerih eno tretjino (Uvod, Živalske podobe, Živali po tujih krajih udomačene, Divje četveronožne živali) prinaša na straneh 21—282 ta zvezek, nakar sledijo opomnje z urednikovim poročilom in imenikom živali in podob. Jugoslovanska knjigarna je s to izdajo pač najdostojnejše proslavila stoletnico Erjavčevega rojstva; z njeno izdajo se je spet rodil za naš čas in mladi rod, ki bo gotovo pridno segal po njegovih klasičnih delih in se ob njih prijetno zabaval in — učil!

Knjige Mladinske matice. Tudi letos je dobila mladina štiri lepe knjige, in sicer: Kresnice, letnik VII. Uredila Josip Ribičič in Albert Širok. Kapljice. Slike izdelal Edo Držaj, besedilo priredila Anica Cernejeva, France Bevk: Tovariša, povest za mladino, ilustrirala Ksenija Prunkova, in Edo Kardelj: Potovanje skozi čas. Knjige so izšle v nakladi 20.500 izvodov, kar priča, da se je Mladinska matica s svojimi edicijami tako zelo priljubila, da ji ne morejo škoditi niti tako težki časi stiske. Nič čudnega: za Din 22:50 dobivajo naročniki poleg letnega daru štirih knjig še Naš rod! In knjige so tudi take, da jih morajo biti otroci veseli! Tako letošnjih Kresnic, ki so pač edinstvena, svojevrstna knjiga. Spisali so jo otroci sami — večinoma osnovni šolarji — in oni so jo tudi ilustrirali. Spomini, opisi in orisi teh naših malih peresarjev so tako zanimivi, da prebereš res vse z zanimanjem, čeprav slutiš tu in tam tujo pomoč. Tudi slike kažejo, kako se lahko v današnji šoli otrok vse drugače vzgaja, kako more svojo nadarjenost lepo udejestiti. Kakor se je že pred leti obneslo sotrudištvu najmlajših v besedi in sliki v goriških „Jaselcih“, tako se je tudi v Kresnicah. Dobro bi bilo, če bi se poslej vsako leto rezervirala ena knjiga za šolarski sotrudiški krog! Kapljice so za najmlajše. Držaj in Cernejeva sta v sliki in besedi pokazala pot, ki jo napravi kaplja v vseh svojih metamorfazah; slike so večbarvne, besedilo je v verzih. Otroci so bili knjige z njeno poučnonazorno zabavnostjo gotovo veseli. Bevkova Tovariša sta neugnanca iz predmestja in resnična junaka povesti za mla-

dino. Zgode in nezgode obeh dečkov so živo podane in čeprav diha vzgojnost, je knjiga vendarle pisana tako, da jo moramo šteti med naše boljše mladinsko leposlovje. Ilustracije Ksenije Prunkove tekst prav lepo poživljajo. Najpomembnejša knjiga Mladinske matice pa je letos gotovo Kardeljevo Potovanje skozi čas, v katerem seznanja šolsko mladino na prav prijeten način z zgodovino gospodarstva od najstarejših dob do danes. Idejno — zgolj materialistično gledanje — je pač pogrešeno. Škoda!

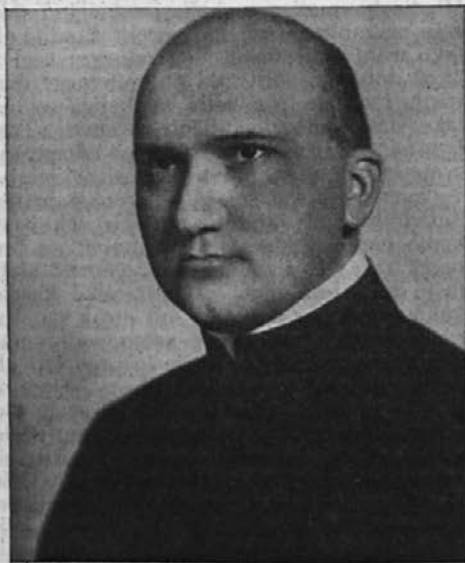
Oblika vseh štirih knjig je enaka, obseg približno tudi — pet do šest tisk. pol — oprema lepa. Natisnila je vse Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Kongregacijski dijaški koledarček. Šolsko leto 1934—35. Cena 8 Din. Izdal konzorcij „Naše zvezde“ v Ljubljani. Tiskala Jugosl. tiskarna v Ljubljani. Poleg običajnih koledarskih rubrik prinaša letošnji koledarček zlasti praktične stvari o taborjenju, prvi pomoči, zemljepisu, poleg tega pa še nepravilne francoske in krepke nemške glagole ter matematične formule, za beležke pa je tudi dovolj prostora. Sezite po njem, prav vam pride!

NAŠI ZAPISKI

UNIV. PROF. MSGR. DR. TIHAMÉR TÓTH

Za Mlakarjevimi „Spomini“, ob katerih se se štiri leta zabavali na račun pisatelje-

Dr. Tihamér Tóth

vih šolarskih in študentovskih let in morda prezrli klena zrna, ki jih je mimogrede s svojo šegavo besedo namenil vašim srcem, začenja Mentor v tem zvezku z resnim spisom „Čista mladost“, katerega avtor je vseučiliški profesor v Budimpešti Msgr. dr. Tihamér Tóth, eden najpomembnejših sodobnih mladinskih vzgojiteljev.

Dr. Tihamér Tóth se je rodil v Szolnoku na Ogrskem 1889 in je po gimnazijskih letih studiral teologijo v Budimpešti, bil ordiniran v Egru, nakar je svoje studije nadaljeval na Dunaju v „Höheres Weltpriesterbildungsinstitut“ 1910—1912. Tu je bil njegov kolega sedanji knezoškof ljubljanski dr. Gregor Rožman. Sedaj je dr. Tóth vseučiliški profesor v Budimpešti, kjer je obenem tudi rektor bogoslovja.

Doslej je napisal kakih dvajset knjig, ki so vse namenjene vzgojiteljem in mladini naše dobe in vse so že prevedene v najrazličnejše evropske jezike, kar priča o njihovi pomembnosti in potrebi. V slovenščini Tóthovih del še nimamo in bo njegova Čista mladost prva, ki seznanja našo mladino s tem izrednim mladinoslovcem.

„Čista mladost“ je eno najbolj znanih Tóthovih del. Prevedeno je že v slovaščino hrvaščino, nemščino, francoščino, italijanščino, flamščino in litavščino. Madjarski original je doživel v nekaj tednih drugo izdajo, po dveh mesecih tretjo in 1928 že deseto izdajo. Vrednost in pomembnost tega Tóthovega dela so priznali z največjo pohvalo visoki cerkveni dostojanstveniki, prosvetna ministrstva, najboljši pedagogi in ocene v revijah in listih, avtor sam pa je dobil že nešteto priznalnih pisem.

„Je suis heureux que la traduction slovène de mon „A tisztá férfiúság“ parviendra après tant de retards enfin aux mains de la jeunesse slovène“, je pisal 8. avgusta t. l. avtor našemu prevajalcu, ki mu je že pred leti dovolil prevod. Upamo, da bodo naši naročniki ob „Čisti mladosti“, ki je tako lepo pisana, zadovoljni in hvaležni avtorju, prevajalcu in „Mentorju“, ki jim nudi to prvovrstno vzgojno delo!

ETRUŠKI JEZIK — POJASNJEN

Ugledni rimski list L'Osservatore Romano je sporočil 11. jan. 1934 novico, da je skrivnost etruškega jezika končno odkrita. Etruški jezik je namreč izumrl in učenjaki so se zadnje stoletje zelo trudili, da bi ga razvozlali, pa se jim ni posrečilo. L. 1928. je našel ključ do tega jezika slavni laški jezikoslovec Trombetti, toda le ključ, ostalo pa je še mnogo temine. Sedaj pa je tajnostno zaveso odkril gimnazijski profesor malega italijanskega mesta Francesco Pironti.

Znani etruškolog Pericle Perali je prepričan, da je Pironti res pojasnil tajnost etruškega jezika. Pironti je kot izvrsten poznavalec grškega jezika in še bolj laškega in njegovih narečij dognal pomen posameznih besed etruškega jezika, ki je tudi v laščini zapustil besedne sledove. Na podlagi besed je potem prodril v tajnosti etruške slovnice.

Kdo so bili Etruščani? Etruščani so bili neitalški narod, ki je stanoval okoli l. 1000 pr. Kr. v zahodni srednji Italiji v Etruriji ali Tusciji, (sedaj Toscana). Naselili so se baje iz Male Azije (Mizije in Lidije). Ok. 800 so dobili nov dotok. Kmalu so razširili svojo oblast do Lacija in Kampanije, celo Capua in Nola sta bili v njih ozemlju. V Rimu so vladali do l. 510, ko so bili njih vladarji izgnani. Od tega časa so propadali in v 3. stoletju pr. Kr. izgubili svojo samostalnost.

Njih kultura, pomešana z grško, spada v vrsto villanovske v Gorenji Italiji. Znameniti so bili Etruščani v gradnji mestnih utrd, grobišč z gomilami in grobnih stanic v skalovju. Njih templi so bili podobni grškim. Mogočna so bila njihova mestna vrata (Volterra, Perugia): strokovnjaki so bili v svodni zidavi in napravi kanalov, v Rimu je n. pr. še danes ohranjena cloaca maxima. V plastiki so uporabljali glino, domači kamen, bron in izdelovali sarkofage in kipe, n. pr. Apolona v Vejih. Slikali so grobnice, okraševali vaze in kandelabre z vzboklimi rebzami.

Etruška pisava je zelo podobna grški, zato je ni težko brati. Pisali so pa kakor semitski narodi od desne na levo in ne kakor mi od leve na desno. Etruških napisov se je ohranilo na 9000; največji napis, obsegajoč 1500 besed je v Zagrebu. Tu hranijo v muzeju mumijo iz grško-rimskih časov, ki je obvezana s platnenim trakom z etruškim napisom.

Rimljani so sprejeli mnogo etruških navad, n. pr. ogledovanje živalskega drobovja, ptičjega leta za napoved prihodnjih dogodkov, liktorske povezke (fasces) itd.

Zgodovina Etruščanov je neznana. Cesar Klavdij, učenjak na rimskem prestolu, je sicer spisal 20 knjig o etruški zgodovini, a žal, delo je izgubljeno.

Največ etruških napisov je v Florenci in učenjaki so se doslej zastonj trudili, da bi jih razvozlati. Po Pirontijevi iznajdbi bo to lahko.

Ob Avgustovem času so Etruščani še rabili svoj jezik. Kmalu nato pa je latinski jezik povsod prodiral, dokler ni etruščine popolnoma izpodrinil. Tako je zamrla in nihče je ni več razumel.

Iz Pirontijevih izsledkov spoznamo, kakšen je etruški jezik. Nekaj besed navedimo za zgled: oče - par, žena - puia, mati - par-

puia, sin-clan ali clen, hči-sech, bratje-thura ali ratac, nečak-neft, sorodniki-athumic, svak-penthna, rodbina-lautn, narod-methlum ali mechlum, prebivalci-tuthine, meščani-chisulich, rokodelci - cilt, kopjenik - cver ali cvil, gospod - tansi, gospa - tansina, patron-parnich, osvobojenec - lautnita, tujec - etera, utrdba - municlet, mesto - spur, delo - cana, trgovina - felsina, zemljišče - sul, lastnina ali ograjen svet - munisuleth, njiva - dru, gozd - alumna, ozemlje - churu, država - strete, meja - tularu, grob - thaura, thapua, steber - cecha, vladar - anach, prvak - prithas, plemič - purtsvana, starešina - spures - tres, senator - parchis, sodnik - zil, duhovnik - sacnistres, cerkveni upravitelj - tamera, načelnik - cepen, župan - cepen tuthiu, načelnik delavcev - cepen ciltheva, načelnik tujcev - cepen etheerai.

Zgled etruškega napisa:

Aulesi Metelis Ve (lus) Vesial clensi
cen fleses tece
sansl tenine tuthines chisulics

Latinsko: Aulo Metelli Velii Vesiae filio
hoc signum posuit
devota observantia omnium civium

AVLESI METELIS VELII VESIAE FILIO
HOC SIGNUM POSUIT
DEVOTA OBSERVANTIA OMNIUM CIVIUM

Če je Pirenti s svojo pridnostjo in učenostjo dognal pomen etruščine, je to gotovo veliko slavlje človeškega duha, krasna pridobitev za jezikoslovce, manjšega pomena pa za zgodovino. Zakaj? Iz napisov izvemo pač nekaj imen, stan in službo posameznih oseb, njih starost in morda še kako malenkost, zgodovina Etruščanov pa nam ostane kljub temu še vendar zakrita.

(„La lingua etrusca finalmente decifrata“ v L'Osservatore Romano, 11. jan. 1934; Tagespost, Graz, 21. jan. 1934.) V. Steska.

Pogovori so morali v tej številki radi pomanjkanja prostora izostati, v prihodnjih številkah pa bodo redno. Mladi sotrudniki, oglašajte se pridno. „Mentor“ je Vaš in sprejme vse rad, kar mu pošljete res dobrega!

Klišeje slik v članku o Erjavcu je posodila Mentorju v uporabo Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, za kar se ji uredništvo in uprava iskreno zahvalujeta.

ZANKE IN UGANKE

ENACBA.

(Iv. Č., Ljubljana)

$(A - B) + (C - a) + (\check{C} - D) + (E - F) = x$
 A = milina, B = se drži na njej meso, C = francoski spolnik, Č = otok v Atlantskem oceanu, D = mati (hrv.), E = gora na Primorskem, F = del obraza.

ZLOGOVNICA.

(Mik Joža.)

Zberi zloge, da iz njih dobiš besede: 1. blagovest, 2. luč, 3. več gora, 4. možatost, 5. mesto v Sloveniji, 6. postajališče, 7. razbojniki.

Če besede prav zvrstiš drugo pod drugo, dobiš iz njih začetnic ime novodobnega pisatelja. Zlogi so: blja-, či, e-, e-, ge-, go-, ja, je, ju-, ka, kov-, lek-, lij, lju-, na, na-, nja-, po-, ro-, rov-, sta-, štv-, tri-, van-,

KONJIČEK.

(Mik Joža.)

Za-	ren.	čev-	Ko-	nik
lje	pi	i-	še-	„Le
me-	vr-		raz-	naj
tar!“	so-	ga	ni:	Pre-
ņe	nit-	Fr.	pi	ob-

RECEPT POSEBNE VRSTE.

(Mik Joža.)

Dobro zmešaj: $\frac{1+3}{8+10}$ vrstic čačk, $\frac{1}{2}$ jedače,

$\frac{2+1+5+13}{14+8+7}$ vsakovrstnih jedi, $\frac{2+9}{4}$

besede ječa, $\frac{1}{2}$ konja in $\frac{5+12}{11}$ delov pesti

čaja = ?

Dobro zmešano ti da pregovor.

Primer: $\frac{1+2}{5}$ mogočnosti = moč.

IZ LITERATURE.

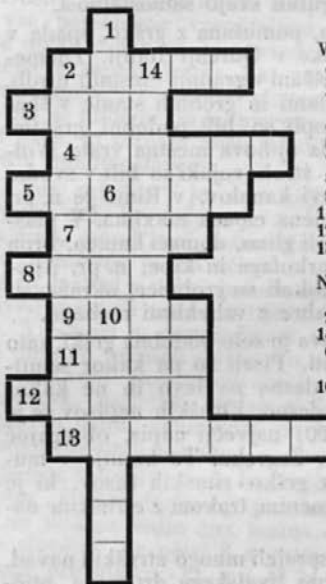
(Iv. Č., Ljubljana)

A A A A A A norveški pisatelj (živeč)
 A E E E E E Pregljeva žalna igra
 H I I I K K slovenski humorist (živeč)
 L L L L M M miselno pesništvo
 N O O P R R dodatek romanu
 R S T U Z Z véliki indijski pesnik-filozof.

Začetnice od vrha navzdol ti dajo naslov Shakespearejeve drame.

KRIŽANKA.

(Mik Joža.)

Vodoravno:

- glasb. instrument
- L. 1933 zelo razširjena igrača
- Sicer (srbohr.)
- Zensko ime
- oče
- hitro
- in še (isto)
- otročiček
- dolžinska mera
- skupaj z nositi

Navpično:

- je 2 vodoravno
- nasvet ali želja
- nasvet ali želja
- Rastlina, ki se rabi za platno
- Netočen (srbohr.)

RAČUNSKA.

(Mik Joža.)

$$2^3 - 9^3 + 13^2 + [7 - 3 - (5 + 2 + 9 - 13)] + 13^5 + 10^1 - 10^4 - 20^1 + 20^3 + 3^3 + 19^2 + 1 + 20^3 - 20^7 - 3^2 + 3^2 - 3^2 + 15^3 = ?$$

RAČUNSKA.

(Mik Joža.)

$$16^7 + 16^3 - 16^{10} - 16^7 - 16^2 + 16^2 + 16^5 + 16^7 - 16^6 - 16^7 - 16^{11} - 16^{15} - 16^1 = \text{naslov Gregorčičeve pesmi.}$$

NOVA ZALOŽBA

V LJUBLJANI

KONGRESNI TRG 19.

Šolske potrebščine

za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in teh. orodje, nalivna peresa

Knjige:

šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja, zlasti mladinska literatura v vseh jezikih. — Cankarjevi in Finžgarjevi zbrani spisi.

PO ZELO NIZKI
CENI

odlični prevodi iz klasične literature: Sophokles-Sovre: Kraj Ojdipus, Euripedes-Sovre: Bratski spor, Shakespeare-Zupančič: Julij Cezar, Beneški trgovec. — V naši založbi je izšla dr. Jak. Kelemen: Literarna veda.

DOM. ČEBIN

PREMOG - DRVA - KOKS

TELEFON
25 - 56

LJUBLJANA
VOLFOVA ULICA 1

Ko začenja »Mentor« svoj XXII. letnik, se obrača do našega dijaštva in vseh prijateljev mladine, da bi mu ostali zvesti, ker le z njihovo pomočjo bo mogel izhajati in vršiti svoje vzgojno poslanstvo. Res hudo teži vse gospodarska stiska, a vendar smo prepričani, da bodo vsi dosedanji naročniki »Mentorja« prijazno sprejeli ter ga obdržali, ga pokazali tudi svojim prijateljem in znancem, ki ga še ne poznajo, ter mu tako pridobili še novih naročnikov. Poverjenikom priporočamo, naj od meseca do meseca pobirajo naročnino — lahko tudi v obrokih — in naj jo sproti pošiljajo upravi, ki mora tudi sproti kriti stroške izdajanja.

